

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede | nr. 3 – 2012

nfu

Endelig – ny stortingsmelding om levekår!	s. 6
Institusjonsdebatt raser i Stavanger	s. 15
Kjemper for verdig svangerskapstilbud for alle	s. 16
Jobb for tusenvis i ordinært arbeidsliv i Danmark	s. 22

Fra generalsekretæren

Endelig!

I 2006 vedtok FN en egen konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. NFU var med i de internasjonale organisasjonenes påvirkningsarbeid overfor myndighetene som skulle godkjenne avtalen i FN.

Det var spennende tider og vi hadde store forventninger til at denne konvensjonen skulle bli en del av norsk lovgivning i Norge. Men det var en hindring – vergemålsloven. Vi trodde den var ryddet av veien da ble vedtatt av Stortinget. Problemet er imidlertid at den ikke er trådt i kraft selv om den er vedtatt. Det vil ikke skje før 1. juli 2013. Da skal også konvensjonen endelig ratifiseres.

Det er vi glad for. Det er ikke fritt for at man føler seg litt brydd ved tanken på at både EU og 111 stater for lengst har gjort det.

Hva innebærer en ratifisering? Er det så viktig med en konvensjon som fastslår at menneskerettighetene

også gjelder fullt ut for mennesker med nedsatt funksjonsevne? For NFU er det opplagt. Vi møter en manglende forståelse for nettopp dette – hver eneste dag. Personer med utviklingshemning får ikke oppfylt sine menneskerettigheter fullt ut. De blir diskriminert på alle livsområder.

Konvensjonen forplikter blant annet statene til å bekjempe diskriminering. Når den blir ratifisert, må de også rapportere til FN. Det må Norge selvsagt også gjøre. Organisasjonene kan lage sin "skyggerapportering". Det blir garantert et spennende arbeid som NFU vil delta i.

Vi ønsker våre medlemmer en fin sommer!

VIBEKE SEIM-HAUGEN
GENERALSEKRETÆR

NFUs landsmøte

NFUs landsmøte 2012 går av stabelen i dagene fra 21. – 23. september på prisbelønte Gardermoen Scandic Airport hotell som har fått pris for god universell utforming. I tillegg til vanlige årsmøtesaker har seks fylkeslag sendt inn forslag på andre som skal behandles.

De tre nåværende landsstyrerepresentantene Grete Müller, Ester Skreros og Anita Tymi har takket nei til gjenvalg, mens Jens Petter Gitlesen, Vidar Haagensen og Anne Jorunn Økland har stilt seg til valgkomiteens disposisjon. Valgkomiteens innstilling vil imidlertid først foreligge i midten av juni. Nytt av året er at perioden det nye landsstyret skal velges for skal utvides fra tre til fire år.

Det blir som vanlig samling for utsendinger med utviklingshemning på landsmøtet. Den skal ledes av NFUs tidligere forbundsleder Helene Holand og tidligere landsstyremedlem Ragna Langlo. NFU er opptatt av at landsmøtet skal være best mulig tilrettelagt for utsendingene med utviklingshemning.

Rådgiver Tone Hammerlund har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av årets landsmøte.

*Vi ønsker våre lesere
en riktig god sommer!*

samfunn for alle

Medlemsblad for Norsk Forbund
for Utviklingshemmede

Seks utgivelser pr år.
Årsabonnement: 400 kroner
ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:
Jens Petter Gitlesen
jpg@nfunorge.org

Journalist:
Bitten Munthe-Kaas
bittenmk@yahoo.com
Telefon: 928 36 809

Tilrettelegger lettlest stoff:
Kari Bue
kari@nfunorge.org

Adresse:
Samfunn for Alle, NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 Oslo

Sentralbord: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
E-post: post@nfunorge.org
www.nfunorge.org
www.facebook.com/NFU Norge

Annonsesekretær: AMN A/S
Postboks 24, 3340 Åmot
Telefon: 32 78 17 50

Forsidebilde:
Danske Sofie Hjort jobber på Mc Donald's
i Fredriksberg
(Foto: Bitten Munthe-Kaas)

Layout: www.tinajerstad.com

Trykk: Gunnarshaug trykkeri
Utgivelse 4 – 2012
Kommer uke 37
Frist for saker er: 6. august
Annonsefrist er: 17. august

6

– Brukerorganisasjonene skal trekkes med i arbeidet med den nye stortingsmeldingen om utviklingshemmedes levekår. NFU vil selvsagt få en sentral rolle, forsikrer barne- og likestillingsminister Inga Marte Thorkildsen i et intervju med Samfunn for alle.

8

Fire av barne- og likestillingsdepartementets fem regionkonferanser om politikken for mennesker med utviklingshemning er arrangert. Der spiller tillitsvalgte med utviklingshemning i NFU en viktig rolle.

11

Les Marius Kristensens intervju med artisten Atle Pettersen, som underholdt på årets Morodalsfestival i Hedmark nylig.

12

Tonje Gunnerød i Horten vantrivdes i årevis i et bofellesskap i Horten. I egen leilighet har hun fått en helt ny hverdag.

14

NFU lanserer nye nettsider på nyåret 2013.

15

Debatten raser i Stavanger Aftenblad etter et innlegg av toppolitikeren Kåre Reiten (H). Han vil samle personer med utviklingshemning i institusjoner. Reiten blir møtt med krass kritikk blant andre av NFUs forbundsleder Jens Petter Gitlesen

16

Lege Siri Fuglem Berg kjemper for at barn som får en alvorlig diagnose i fosterlivet skal få et verdig liv og en verdig død.

22

Utviklingshemmede i Danmark er blitt etterspurt arbeidskraft på det ordinære arbeidsmarkedet.

Leder s. 5 – NFU internasjonalt s. 32 – Vi\$ste du at – s. 34

Solgården i Spania

Drømmested for tilrettelagt ferie!

Vårt mål er at alle skal oppleve en velfortjent og tilrettelagt ferie hos oss. Vi lover deg trivsel og trygghet, enten du er bruker, ledsager, familie eller pårørende.

Kontakt oss for å høre hvilke muligheter vi har til tur for deg eller din gruppe!

Ring 24 14 66 60 eller kontor@solgarden.no

VELKOMMEN TIL OSS! www.solgarden.no

SOLGÅRDEN
trygghet, trivsel og glede

Yrkesdeltakelse blant mennesker med utviklingshemning

Blant mennesker med utviklingshemning er det mellom 87 prosent og 70 prosent som er uten arbeid, avhengig av hvilke tall som legges til grunn. Hvilke av tallene som stemmer best, er rimelig uinteressant. Uansett hvordan en snur og vender på det, har mennesker med utviklingshemning en arbeidsledighet som er vesentlig større enn for noen annen gruppe.

Ifølge en rapport fra Terje Olsen ved Nordlandsforskning, var det 178 personer med utviklingshemning som arbeidet i ordinær sektor i 1998. Det var en som syntes å ha tilnærmet ordinære lønns- og arbeidsvilkår.

Brofoss-utvalget kom nylig med sin innstilling om fremtiden til skjermet sektor. Utvalgsmedlemmene synes i større grad å ha ridd egne kjepphester og å rakke ned på andres standpunkter, enn å legge tilrette for at også mennesker med utviklingshemning skal kunne delta i yrkeslivet. Når arbeidsledighet er hovedregelen, skurrer det i mine ører når diskusjonen går på hvilke deler av arbeidsmarkedstiltakene som en bør bygge ned.

Mest mulig ordinært arbeid i ordinært arbeidsliv må være den overordnede målsetningen. Slike løsninger er verken umulige eller ekstremt kostbare. Men en oppnår ikke slike målsetninger verken med å bygge ned vekstbedriftene eller å gi på båten den kompetanse som er i vekstbedriftene. Med dagens sørgelig lave yrkesdeltakelse, er det godt rom for samtlige tre innstillinger i Brofoss-utvalget. Problemstillingen må ikke være hva som skal bygges ned, men hvordan en kan bygge opp et bredt spekter av ulike tiltak for å sikre en høy yrkesdeltakelse.

”Samfunn for alle” bringer på sidene 22–29 en reportasje fra Danmark, et land som har maktet å etablere et langt bedre tilbud i ordinær sektor enn Norge. Når danskene får det til, kan vi få det til. Løsningen er ikke nedbygging, men velvilje og oppbygging. Samfunnsøkonomisk er arbeid langt mer lønnsomt enn dagsentertilbud. Den nye vekstnæringen for mennesker med utviklingshemning er «ingen dagtilbud i det hele tatt». Det er katastrofen. Kostnadmessig bør en ha stort spillerom. Alle har rett til et aktivt og meningsfullt

dagtilbud. Kommunene får overført penger til dette via rammetilskuddet. Pengene finnes, men de brukes i hovedsak på dyre og dårlige alternativ til arbeid.

I kommende nummer av «Samfunn for alle» vil vi fortsette å holde fokus på arbeid. Problemstillingen er politisk høyaktuell. Arbeidsminister Hanne Bjurstrøm har klart signalisert overfor NFU at noe må gjøres med situasjonen. Stortingets Arbeids- og sosialkomité har gjentatte ganger stilt krav om tiltak for å sikre at også mennesker med utviklingshemning har et arbeidstilbud. Robert Eriksson (FrP) har varslet at han vil forfølge utviklingen. Det samme har Karin Andersen (Sv) og Tove Linnea Brandvig (Ap). Til nå er det ikke registrert motstand mot å bedre yrkesdeltakelsen til mennesker med utviklingshemning fra noe parti.

Nå har vi fått Brofoss-utvalgets innstilling. Regjeringen skal følge opp sysselsettingsstrategien for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Det skal utarbeides en egen stortingsmelding om politikken overfor mennesker med utviklingshemning og tiltak for å sikre reformens målsetninger. Yrkesdeltakelse var en av reformens sentrale mål. Anledningene til å ta politiske grep vil være mange det kommende året. Motstanden er liten. Blir de sentrale aktørene på feltet enige om gunstige løsninger som verken truer budsjettbalansen eller handlingsregelen, er sjansen stor for at politikerne kjøper løsningen.

Jeg ser positivt på muligheten til å få økt yrkesdeltakelsen til mennesker med utviklingshemning.

JENS PETTER GITLESEN
FORBUNDSLEDER I NFU

Jens Petter Gitlesen

Sentral rolle for NFU i arbeidet med stortingsmeldingen

- Det er nå gått 20 år siden ansvarsreformen ble vedtatt og 10 år siden den ble evaluert. Bakgrunnen for at Regjeringen vil ha en ny stortingsmelding om utviklingshemmedes levekår er den negative utviklingen vi har sett over tid når det gjelder bolig-, arbeids- og fritidstilbud. Brukerorganisasjonene skal inviteres med i denne prosessen, der NFU selvsagt vil få en sentral rolle. Det sier statsråd Inga Marte Thorkildsen i BLD til Samfunn for alle.

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

Et av de første oppdragene hun fikk som barne- og likestillingsminister var å avlegge NFUs sekretariat en visitt sammen med med helse- og omsorgsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen. Mens førstnevnte kom syklende alene i fint driv over Youngstorget med sine kule klær og ildrøde lakksko, var helse- og omsorgsministeren atskillig mer tradisjonelt antrukket – tett fulgt av to livvakter hvor hun gikk og stod.

På NFUs kontor ble de møtt av blant andre kontorfullmektig John Harald Wangen, som sjarmerte både de to statsrådene og de fremmøte representantene for pressen i senk. Wangen har jobbet i NFU i over 30 år, har spilt en sentral rolle i Rådgivningsgruppa i Asker siden starten og arbeider fortsatt for utviklingshemmedes levekår lokalt. Han var hjertens enig i at den nye stortingsmeldingen nå er en viktig sak og har vært det lenge.

De to statsrådene ble ønsket velkommen av Jens Petter Gitlesen. Han ga uttrykk for at nyheten om at det nå skal lages en ny stortingsmelding, er den største og beste han har fått i sine tre år som forbundsleder.

NFUs rolle

Thorkildsen viser til at en rekke involverte

parter vil bli invitert til å delta i dette arbeidet. - Det gjelder ikke minst brukernes egne organisasjoner. NFU vil i denne sammenheng spille en sentral rolle, sier hun.

Også KS, arbeidstakerorganisasjonene, de regionale helseforetakene, fylkesmannsembetene og Statens råd for likestilling av funksjonshemmede skal involveres. I den grad andre og uavhengige fagmiljøer skal trekkes inn, er opp til de enkelte fagdirektoratene. Når grunnlagsarbeidet er ferdig, skal resultatet sendes ut på høring – og da vil også andre instanser bli trukket inn.

Spesielt fokus

På spørsmål om det er temaer hun mener bør få spesielt fokus i arbeidet med den nye stortingsmeldingen, svarer Thorkildsen at det gjelder bolig, rettsikkerhet, arbeid, fritid og helse. - Selv om ansvarsreformen på mange måter førte til mer likeverd og frihet for personer med utviklingshemning, har vi over tid sett at det er sider ved deres levekår som ikke lenger går riktig vei. Nå skal de beskrives og vurderes i forhold til målene for ansvarsreformen for 20 år siden. Vi skal kartlegge hva som må gjøres og vurdere nye tiltak for å bedre situasjonen

Mens utredningen som skal legges til

grunn for stortingsmeldingen skal lages av de berørte fagdepartementene og deres fagdirektorater, er det BLDs fagetat Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet som skal koordinere arbeidet. Vår nyeste statsråd kjenner ansvaret. Hun er glad for å ha det, synes utfordringen er spennende – og vet at den forplikter. - Det er mange sårbare mennesker der ute som nå har fått forventninger og ikke minst håp om at denne meldingen vil føre til noe nytt som kan bedre den enkeltes livssituasjon på en måte som er i tråd med reformens intensjoner, sier hun.

- Når regner du med at den nye stortingsmeldingen vil foreligge?

- Arbeidet starter så fort det blir ledig kapasitet i fagdirektoratene. Det tas sikte på å få meldingen ferdig i løpet av 2013, svarer Inga Marte Thorkildsen.

Alle elementer

- Ansvarsreformen hadde Helsevernet for utviklingshemmede (HVPU) som utgangspunkt. En del områder som kjønnsproblematikk, spesielle utfordringer knyttet til hjelpeapparatet og våre nye landsmenn var likevel ikke beskrevet i reformdokumentene. Hvordan vil regjeringen sikre at alle relevante områder finner sin plass i den nye stortingsmeldingen?

Statsråd Inga Marte Thorkildsen er glad for at det er hennes departement som har ansvaret for koordineringen av arbeidet med den nye stortingsmeldingen.

- Vårt departementet har ansvar for å bidra til at mennesker ikke diskrimineres – både med tanke på funksjonshemning, seksuell legning, etnisitet og kjønn. Det er derfor viktig for oss å være best når det gjelder å sikre at både disse og alle elementer som påvirker utviklingshemmedes livssituasjon blir tatt inn i den nye meldingen.

- Det har vært mange eksempler på at ansvarsreformen ikke er blitt fulgt. Dette kommer verken av endret lovverk eller endrede statlige føringer. Det kan virke som om nasjonale målsettinger blekes med tiden og at virkemidlene får mindre effekt. Hvordan skal man denne gangen sikre virkemidler som både skal være bærekraftige og effektive også over tid?

- Selv om lovverk fastslår rettigheter en gang for alle, må spørsmålet om hvorvidt de følges opp i praksis, vurderes og fornyes med jevne mellomrom. Det krever flere sett av virkemidler – som for eksempel utdanning. I forhold til mennesker med utviklingshemning er det for eksempel viktig at de som skal jobbe for dem er bevisste på hva de gjør og at de har kunnskap om etikk og menneskerettigheter. De må ha evner til å reflektere blant annet over

hvordan de selv ville ha opplevd å være mottakere av andres omsorg.

Det er samtidig klart at vi i den siste reformperioden har hatt færre statlige føringer enn i den første. Dette må vi ta lærdom av. BLDs informasjons- og utviklingsprogram "Utviklingshemmede skal heller ikke diskrimineres" var et svar på en bevissthet omkring slike spørsmål som gradvis er blitt svekket og føringer som har bleknet nå. Det vi også må lære av det som har skjedd, er at vi ikke må gjøre gamle feil på nytt, presiserer Inga Marte Thorkildsen.

FN-konvensjonen

- Hvilken kommentar har du til at Norge endelig skal ratifisere FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne?

- Det er jeg selvsagt svært glad for – selv om ratifiseringen ikke skal skje før i juli 2013. Regjeringen har fått mye kritikk for at det har tatt tid å få Norge så langt i denne prosessen. Det handler om at vi har valgt å forberede oss grundig på å bli det inkluderende samfunnet som konvensjonen krever både av lovverk og vår

universelt utformede politikk. Det å få den nye vergemålsloven på plass i forkant av ratifiseringen har derfor vært et svært viktig og tidkrevende element i disse forberedelsene.

Etter min oppfatning representerer denne konvensjonen uansett et paradigmeskifte. Den kan skape større forståelse og bevissthet om at mennesker med utviklingshemning er like forskjellige og har samme behov som alle andre. Det kan føre til en endring i vårt tanke sett om den enkeltes selvstendige rettigheter. Dette kan i sin tur i beste fall bidra til at vi får en slutt på det ensidige synet mange har om utviklingshemmedes klientrolle. Jeg tror de med konvensjonen etter hvert i større grad vil kunne få rollen som aktører. I så fall har vi virkelig fått til noe!

Kontorfullmektig John Harald Wangen hadde sitt å si om utviklingshemmedes levekår.

Ingen bestemmer over Marianne

Jens Petter Gitlesen, Eva Liland Kvamme og Marianne Kvamme før de skulle på podiet foran de ca. 180 deltakerne på BLDs regionkonferanse i Oslo.

- Jeg kjøpte en andelsleilighet og flyttet hjemmefra for tolv år siden. Der har jeg bodd siden. Ingen av vennene mine eller kollegene på jobben bor der. Men jeg kjenner meg ikke ensom av den grunn. Hvis kommunen hadde sagt at jeg kunne flytte sammen med andre jeg kjenner, ville jeg takket nei. Jeg har det bra i leiligheten min. Der vil jeg fortsette å bo og bestemme selv.

Marianne Kvamme og moren Eva Liland Kvamme ble intervjuet av NFUs forbundsleder Jens Petter Gitlesen på Barne- likestilling og inkluderingsdepartementets tredje regionkonferanse for Oslo, Akershus, Buskerud, Oppland, Hedmark og Østfold om politikken for utviklingshemmede nylig. Denne presentasjonsformen skulle vise seg å slå godt an blant de ca. 180 deltakerne.

Det kom klart fram i samtalen at Marianne stortrives i eget hjem. Hun eier leiligheten som ligger i et vanlig borettslag i Stavanger. Leiligheten er på 66 kvadratmeter pluss to boder. Den består av stue med åpen kjøkkenløsning, soverom, gjesterom, bad og altan. Hun jobber på Invivo – og har gjort det de siste 18 årene. Før hun flyttet hjemmefra måtte hun ta to busser for å komme seg på jobben. Fra leiligheten sin bruker hun fem minutter på å gå dit.

Fritiden

Da Gitlesen spurte om hva hun gjør i fritiden, svarte Marianne at hun handler, går i butikker, på fotpleie, frisør, apotek eller legekantor for å ta blodprøver for

eksempel. Hun trener håndball, spiller kamper med jevne mellomrom og serverer kaffe og kjeks når foreldrene kommer på sitt ukentlige fredagsbesøk. Brødrene er der hver torsdag. De hjelper henne med praktiske gjøremål – som kan være alt fra å skifte lypærer til å fikse et eller annet på PCen. Søsknene spiller også yatsy sammen.

Marianne har kjæreste. De er jevnlig på besøk hos hverandre. Hun er imidlertid avhengig av å bli kjørt når hun skal besøke ham.

Den unge kvinnen er varamedlem til styret i borettslaget. Styremøtene går på omgang – og Marianne har hatt flere i sin leilighet. Hennes mor er også med på disse møtene. Marianne er medlem av NFU Stavanger lokallag og deltar på ulike aktiviteter i regi av lokallaget. Ellers bruker hun en del tid foran PCen, ser på fotografier på PCen, skriver litt på den i tillegg til at hun bruker en del tid på telefonsamtaler med foreldrene, familien i Bergen, brødrene sine – og ”typen”. Hun har en støttekontakt som kommer enten på lørdag eller søndag. De to går tur, i bu-

tikker, på kino, bowler eller drar til en stall for å besøke noen hester som Marianne er glad i.

Bistand hjemme

Konferansedeltakerne fikk også vite at Marianne ikke har nattevakt – og ikke synes det er skummelt å bo for seg selv.

Hun har vedtak på i alt tre timer bistand av tjenesteytere fra kommunen pr. uke. Tjenesteyterne stikker innom fem kvelder pr. uke for å se til at hun har det bra. Hun står opp, lager frokost og matpakke selv etter at vekkeklokken har ringt om morgenen.

Tjenesteyterne kommer også på tirsdager for å hjelpe henne med å vaske gulv hvis det er nødvendig. Hver fredag skrives neste ukes meny- og handlelisten. Da sjekkes også maten i kjøleskapet for å sjekke at ikke noe er gått ut på dato. Marianne lager middag selv hver dag.

Gitlesen spurte: - Hva ville du sagt hvis du hadde fått beskjed om at det også skulle komme en om natten for å sjekke om du hadde det bra?

- Det ville jeg ikke likt. Jeg sover om natten, svarte Marianne.

LETTLEST

Marianne ble intervjuet av forbundslederen i NFU på en konferanse nylig.

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet holdt konferansen.

Den dreide seg om politikken for personer med utviklingshemning.

Det kom fram av samtalen at Marianne stortrives i eget hjem.

Der vil jeg fortsette å bo og bestemme selv, sa hun.

Hun bruker bare 5 minutter på å gå til jobben fra leiligheten.

Ellers handler hun, går i butikker, på fotpleie, frisør, apotek eller legekantor.

Marianne trener håndball og spiller ofte kamper.

Foreldrene kommer på besøk hver fredag.

Brødrene kommer hver torsdag.

De hjelper henne med en del ting, som å skifte lypærer eller fikse noe på PCen.

Marianne har også en kjæreste. De besøker hverandre ofte.

Marianne har ikke nattevakt.

Hun synes ikke at det er noe skummelt å bo for seg selv.

Hun for også hjelp av kommunen i 3 timer pr. uke.

De stikker innom fem kvelder i uka for å se om hun har det bra.

www.skaugeforlag.no
post@skaugeforlag.no • 55 33 21 52

 Akershus	 Møre og Romsdal
Kompetanse og Arbeidssenter Nannestad Bahusvegen, 2030 Nannestad Tlf: 66 10 52 35	Rødven Transport AS 6350 Eidsbygda Tlf: 90 82 50 06
 Nord-Trøndelag	Sula Rutelag AS Tlf. 70 19 88 50 * Støtter lokalt NFU arbeid *
Isak D. Westgaard AS Pottemakergt. 2, 7500 Stjørdal Tlf: 74 82 01 20	 Rogaland
 Sør-Trøndelag	Gulv og Tak AS Tlf. 51 64 64 94 www.gulvogtak.no
H-Bygg AS 7212 Korsvegen www.hbygg.no	Randaberg Avlastningssenter Tlf: 51 41 31 10 Mob: 97 11 73 85 E-mail: anne.tove.austrheim@randaberg.kommune.no

Ikkje som for andre i arbeidslivet

- Å ha noe å stå opp til om morgenen
- Det er viktig at det er noe som ventar på meg
- Noen som treng deg, ser deg
- Arbeid og trening er positivt og nødvendig
- Eg har hatt mange rare arbeidsplassar
- Eg har slutta av meg sjølv nokon plassar, og eg er flytta frå plass til plass
- Dette er ikkje som for andre i arbeidslivet

I sitt foredrag på BLDs regionkonferanse "Utviklingshemmede skal ikke diskrimineres" i Oslo nylig, formidlet medlem av NFUs landsstyre, Anne Jorunn Økland, egne erfaringer og tanker omkring ferie, arbeid og skolegang.

I forbindelse med temaet arbeid viste hun til at det å delta på møter på en tidligere praksisplass ikke omfattet henne. Hun fikk heller ikke tilbud om kurset "Barn- og ungdomsarbeidar" eller ble invitert på julebordet.

- Dei spurde ikkje om eg drikk alkohol. Dei berre sa at det blir mykje drikking og at det ikke passar for meg. Fredagen hadde dei vinutlodning. Eg vart ikkje inkludert. Eg har lang erfaring med stell av barn. Når eg byta på dei små, stod personalet over meg så eg fekk

tusen tommeltotter. De skulle vist meg meir tillit, men eg vart såra av å bli oversett og undervurdert. Til slutt brumma eg litt for eg følte at nok er nok. Då vart eg oppsagd på dagen. Vanleg oppseisingstid gjeld ikkje for meg i praksisplass.

Vi må få slutt på å seie opp på dagen. Vi må få orden på det. Det er alltid to sider av ein sak – og man kan finne ut av problemet. Vi må snakke saman og stole på kvarandre, tilgi kvarandre. Det dreier seg som regel om en misforståelse. Vi må bli meir som hand i hanske med tanke på samarbeid. Når eg begynner på ein plass, er eg interessert i å bruka meg. Eg likar ikkje når eg får beskjed om å sitte og vente, kanskje i fleire timar fordi dei ikkje trur at eg kan jobbe sjølvstendig, sa Anne Jorunn Økland.

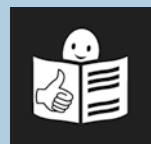
Anne Jorunn Økland holdt et tankevekkende foredrag på regionkonferansen.

Etterlysning

Til tross for mange oppfordringer og personlige invitasjoner på mail, blant andre til ordførere, rådmenn, fylkesmenn og helseforetak var det få kommunale beslutningstakere blant deltakerne på BLDs konferanse "Utviklingshemmede skal heller ikke diskrimineres!" i region øst nylig. Vi talte kun en ordfører, en vararordfører og en kommunalsjef fra fylkene Oslo, Akershus, Østfold, Hedmark, Oppland blant de ca. 180 deltakerne.

I det denne utgaven av SFA går i trykken har nest siste regionkonferanse gått av stabelen i Bergen. Den siste arrangeres i Tromsø 24. og 25. september. Nå håper arrangørene at beslutningstakere i nordfylkene kjenner sin besøkestid og melder seg på. Mer informasjon om arrangementet på www.konferanse.info.no

LETTLEST

Barne- og likestillingsdepartementet har nettopp hatt en konferanse.

Temaet var "Utviklingshemmede skal heller ikke diskrimineres".

Jorunn Økland holdt et foredrag på konferansen.

Hun fortalte at hun ble oppsagt på dagen på praksisplassen sin.

Vanlig oppsigelsestid gjaldt ikke for henne.

Hun har lang erfaring med å stelle barn.

Men når hun byttet på barna, sto personalet over henne. Da følte hun at hun fikk tusen tommeltotter

Ann Jorunn syntes at personalet skulle ha vist henne mer tillit.

Hun ble lei seg av å bli oversett og undervurdert.

Til slutt sa hun fra fordi hun følte at nok var nok.

Det var da hun ble sagt opp.

Det må bli slutt på å si opp på dagen, sier hun.

Det går an å finne ut av problemet.

Jeg heter Marius Kristiansen, er 24 år gammel, var konferansier på årets Morodalsfestival i Hedmark, er frilansjournalist, har Downs syndrom og en fast spalte i Odalsportalen. Atle Pettersen sang på årets festival. Jeg gjorde en avtale om å intervju ham, og var så spent natta før at jeg våknet klokken 04.08 og måtte ringe mor. Hun var ikke blid. Jeg fikk tid til å spise to frokoster før vi dro innover til Oslo.

Frilansjournalist Marius Kristensen var konferansier på årets Morodalsfestival. (Foto: Olav Hagen)

Atle Pettersen på Morodalsfestivalen

AV: MARIUS KRISTENSEN

Atle kom kjørende i en svart Audi, og var veldig blid og hyggelig. Han liker visst fine biler. På spørsmål om hvordan det er å være artist, svarte Atle: - Det er masse jobb og du må ha et mål for å klare det. Det er også veldig viktig å ha det gøy.

- *Har du noen damer på lager?*

- Det er masse damer på konsertene, men jeg har bare en kjæreste. Det er vel bare hun som er på lager da, svarte Atle.

- *Er det riktig at du har arbeidet med utviklingshemmede tidligere?*

- Jeg har jobbet på Enggrav skole og barnehage for multihandikappede.

- *Hvilke idoler har du innen musikk?*

- Bon Jovi syngdevokalist og en som heter Jørn Lande.

- *Hva gjør du i fritida di?*

- Jeg liker å trene og være sammen med venner. Og så har jeg nettopp lært å spille golf. Det er moro!

- *Hva liker du best – danse eller synge?*

- Det er gøy både å synge og danse og vise det jeg kan på scena.

På spørsmål om han ville synge "Kaptein Sabeltann på Morodalsfestivalen, lovet Atle å ta den lille snutten "Hiv og hoi! Snart er skatten vår". Han måtte først høre med bandet hvor mye de kan.

- *Har du kjæreste? Hvem er hun og hvor kommer hun fra?*

- Hun jobber i TV2, heter Katrine og er journalist – akkurat som deg (men han ville ikke si etternavnet hennes).

- *Hvordan var det å være med på X-Faktor?*

- Det var veldig gøy, lærerikt og spennende. Jeg var litt nervøs, og det var morsomt å være med på TV sjøl. Det ga fine muligheter for å vise seg frem.

Organist i kirken

Atle fortalte også at han spiller gitar og orgel og at han var organist i kirken fra han var 12 år gammel. Han sang til og med en strofe etter at jeg maste. Og så viste jeg

ham moonwalker, og det kunne han også. Jeg fikk også se den nye tatoveringen han hadde fått laget på brystet. Den var ikke helt ferdig, derfor fikk vi ikke ta bilde av den. Jeg vil ikke ha tatovering.

Det var kjempehyggelig å intervju Atle. Han hjalp meg til og med å stave noen vanskelige ord. Og så lovet han å synge Sabeltann, skriver Marius Kristensen!

De andre som stod på scenen på Morodalsfestivalen i år var Sputnik, Levi Henriksen & Thomas Mårud med Bra Landsens Folk, RagnaRock (band for utviklingshemmede fra Oslo), LOFT, Nord-Odal Hornmusikk og Vidar "Viddi" Letho's Half Man Band.

Nytt liv i eget hjem

- Jeg har fått et helt nytt liv etter at jeg flyttet i egen bolig. Her gjør jeg som jeg vil – og her greier jeg meg helt selv.

AV: BITTEN MUNTJE-KAAS

Det var mange som visste at Tonje Gunnerød i årevis vantrivdes i et kommunalt bofelleskap i Horten. Tonje la aldri skjul på det selv heller. Det var vanskelig for den voksne kvinnen å akseptere regimet i bofellesskapet.

Til slutt mente Tonjes mor, Berit Gunnerød, og stefaren, Oddvar Wold, at nok var nok. De tok kontakt med Husbanken, hjalp Tonje både med å søke lån og med kjøpet av andelsleiligheten i et borettslag sentralt i den idylliske kystbyen i Vestfold der hun nå lever et godt liv – på sine premisser.

Advarslene lot ikke vente på seg. Det var nok av forståelsepåere som mente at Tonje aldri kom til å greie seg selv i egen bolig. Men 44-åringen har vist at hun mestrer det å ta vare på eget hjem uten problemer. Her er det rent og ryddig. I vinduene blomstrer orkideene. De mange personlige tingene hennes bidrar til den intime atmosfæren – der hun endelig har slått seg til ro.

Tonje trivdes godt i bofellesskapet da det ble etablert og hun flyttet inn der for 24 år siden. Den gangen var det imidler-

Tonje lager ofte mat fra bunnen.

tid bare seks-syv personer som bodde der. Men hun vantrivdes gradvis mer etter hvert som kommunen kjøpte opp andre boliger i umiddelbar nærhet og stadig flere personer i alderen fra 20 – 70 år flyttet inn. Etter hvert fant Tonje verken tonen med de ansatte eller de stadig flere naboene. Hverdagen hennes ble i stor grad preget av konflikter – og den ressurssterke kvinnen ble gradvis mer ensom og ulykkelig.

Liker å få besøk

Men – SFAs utsendte dro ikke til Horten for å dvele over det som ikke fungerte i Tonjes tilværelse. Vi gledet oss til gjengjeld til å møte 44-åringen som stolt og glad viste oss rundt i den trivelige 55 kvadratmeter store to roms leiligheten i andre etasje i Salmakergata med en relativt stor veranda utenfor kjøkkenet og stuen. Her har huseieren alt hun trenger. Hun gjør alt husarbeid selv, gjør innkjøp, holder orden på økonomien sin og trives med det. En kommunalt ansatt i det tidligere bofellesskapet kommer riktignok innom en halv times tid hver kveld for å sjekke at hun har det bra. - De kommer ikke for å hjelpe meg. Vi prater sammen. Jeg kjenner dem jo, og det er hyggelig når folk stikker innom, sier Tonje.

I dag – allerede et lite år etter at hun flyttet inn i andelsleiligheten kan 44-åringen glede seg over prisstigningen på boligmarkedet. Hun kjøpte sitt nye hjem for 850 000 kroner og fikk både noen hvitevarer og en del møbler gratis med på kjøpet. En like stor leilighet med et mer moderne bad i etasjen under ble nylig solgt for den nette sum av 1 290 000 kroner. Tonje fikk hundre prosent lånefinansiering i Husbanken. Med skattefradrag på fellesutgifter og lånerentene, bor hun billigere i dag enn i det kommunale bofellesskapet.

*Det elektriske
orgelet er i flittig
bruk.*

Huseieren står opp halv seks hver morgen.

Mindre ensom

- De ansatte i bofellesskapet mente også at jeg kom til å kjede meg og bli så ensom når jeg skulle bo for meg selv, fortsetter Tonje. Som understreker at det slett ikke har skjedd. - Jeg er mye mindre ensom nå enn da jeg bodde der. For her i blokken har jeg veldig hyggelige naboer. Det bor en tvers over gangen som jeg er blitt god venn med. Og så bor det en mann i tredje etasje som jeg prater mye med. Jeg henter avisen og legger den foran døren hans hver morgen. Innimellom handler jeg for dem også. Det kjennes veldig godt å kunne være til nytte på den måten, sier 44-åringen.

Hun er svært familiekjær og har ikke minst jevnlig kontakt med moren og stefaren. De tre er stadig på reiser sammen både innen- og utenlands. Tonje har også en bror, svigerinne og tantebarn på Nesbyen i tillegg til slekt og venner på Gjøvik.

Den nye hverdagen

På spørsmål om hvordan en vanlig hverdag arter seg i eget hjem i dag, svarer Tonje: - Jeg står opp halv seks hver morgen og er på jobb fra klokken åtte til kvart på tre. Der er jeg som poteten og blir brukt til alt fra kantinearbeid til klesvask. Når jeg kommer hjem, lager jeg middag, som i tillegg til ferdigmat også kan være

kjøttkaker eller andre ting som jeg lager fra bunnen av. På fritiden ellers er jeg på klubben for utviklingshemmede en gang i uka. Jeg drar dit med støttekontakten min som jeg trives godt med. Han er like gammel som meg. Vi er sammen i 10 timer pr. måned, kjører turer med bilen hans, går på kafé og kino av og til også. Snart skal jeg begynne i en visegruppe. For jeg liker så godt å synge!

Hjemme spiller jeg en del på orgelet, hekler eller strikker, ser masse på TV- og helst på Østnytt og Tangerudbakken, fordi jeg kjenner noen av dem som bor der. Det er flott å se hvor fint de har fått det og har det sammen der – men selv kunne jeg aldri tenke meg å bo noe annet sted enn – akkurat her!

Tonje (til venstre) nyter sola på verandaen sin sammen med moren, Berit Gunnerød, og stefaren, Oddvar Wold.

NFU med nye nettsider

NFU skal lansere nye nettsider på nyåret 2013. Bakgrunnen er at plattformen som den gamle løsningen var basert på, er i ferd med å gå ut på dato. Vi fant samtidig ut at det var tid for å se nærmere på hvordan vi kunne få våre nettsider til å fungere enda bedre.

Torbjørn Helland Solhaug i Funka NU er faglig ansvarlig for utformingen av NFUs nye nettsider.

Prosjektleder og rådgiver i NFU, Tone Hammerlund, viser til at noe av kritikken mot den nåværende nettløsningen er at brukerne må gjennom mange ledd for å manøvrere seg dit man ønsker. - Med den nye løsningen er målet at det vil bli mye raskere og enklere å finne fram til det man leter etter av informasjon, sier hun.

Det er nedsatt en egen gruppe i sekre-

tariatet som arbeider med dette prosjektet. Flere leverandører ble først vurdert. Det endelige valget falt på det svenske firmaet Funka NU som spesialiserer seg på universelt utformede nettløsninger. - Det at de nye nettsidene skal være tilgjengelige for ulike målgrupper, har hele tiden vært et viktig mål for NFU. Ettersom vi selv ikke besitter denne type kompetanse, har det vært viktig og betryggende for oss å støtte oss på firmaets kompetanse. - Den nye løsningen vil både være i tråd med de internasjonale kravene til universelt utformede nettsider som allerede eksisterer og de nye forskriftene som etter hvert vil komme. Firmaet har dessuten utarbeidet egne tilleggskrav som blant annet vil sikre maksimal lesbarhet.

Testet på mange

Torbjørn Helland Solhaug i Funka NU er faglig ansvarlig for utformingen av NFUs nye nettsider. Han viser til at bedriften i sin tid ble startet som et prosjekt innen handikapbevegelsen i Sverige og har flere ansatte med ulike funksjonshemninger både på kontoret i Stockholm og Oslo. I dag har vi 80 prosent av svenske myndigheter som kunder innen området IKT-

løsninger med universell utforming. Vi har selv sagt testet dem på mange brukere med både utviklingshemning og andre funksjonshemninger, sier Solhaug.

- Vil nettsidene bli utformet i samsvar med NFUs nåværende profil?

- Dette har vært en forutsetning - og vil gjøre at de nye sidene blir lett gjenkjennelige, svarer Tone Hammerlund. - Utformingen tar utgangspunkt i forbundets nåværende farger og logoer - samtidig som det som nevnt vil bli tatt i bruk virkemidler som gjør at stoffet blir presentert på en måte som er enklere å orientere seg i. De nye sidene blir dessuten mer fleksible i bruk - i den forstand at vi kan skifte ut bilder, titler osv. selv - uten å måtte gå veien om leverandøren når noe skulle justeres, som vi med dagens løsning må betale ekstra for hver gang vi ønsker å gjøre en endring.

På spørsmål om hvordan prosjektgruppen ser for seg at ansatte og tillitsvalgte i organisasjonen skal få opplæring i bruken av de nye nettsidene, svarer Hammerlund at det i første omgang jobbes med å utvikle en teknisk og designmessig god løsning. - Etter sommerferien skal vi utforme en konkret strategi for hvordan vi best kan tilrettelegge for opplæring i fylkes- og lokalledene. En av fordelene med løsningen som er valgt, er imidlertid at det skal være forholdsvis enkelt å lære seg å administrere, legge ut nyheter osv. Vi håper da selv sagt at alle ledd i organisasjonen etter hvert vil ta den nye nettløsningen i bruk som et aktivt virkemiddel i arbeidet med informasjon og kommunikasjon med omverdenen. En mer konkret plan for opplæringen vil vi imidlertid komme tilbake til. Slik kjøreplanen ser ut pr. i dag vil de nye nettsidene kunne lanseres i begynnelsen av 2013, sier Tone Hammerlund. Som uten å ville love noe, likevel antyder at det kanskje vil bli gitt en kort presentasjon av de nye nettsidene på landsmøtet i september - hvis prosjektet er kommet langt nok.

bmk

LETTLEST

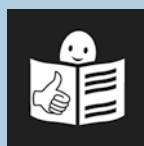
Neste år får NFU nye nettsider.

Da blir det lettere og raskere å finne det du leter etter.

Det svenske firmaet Funka NU lager sidene.

De har spesialisert seg på nettløsninger med universell utforming.

De nye nettsidene skal være tilgjengelige for forskjellige brukere. Sidene blir lette å kjenne igjen. Både farger og logoer blir som nå.

Høyres Kåre Reiten leder Kommunalstyret for levekår i oljebyen, som er blitt kritisert for årelang og storstilt utbygging av bofellesskap som minner om institusjoner. Her Husabøryggen på Hundvåg som er under oppføring der 16 personer med utviklingshemning skal bo under samme tak og får samme inngang som åtte personer med psykiske lidelser. (Foto: Arnt Stensland)

Profilert Stavanger-politiker vil gjeninnføre institusjoner

- Ansvarsreformen har gått for langt. En del utviklingshemmede er så lavt fungerende at de ville hatt det bedre på institusjon. Disse pasientene koster enormt mye. Hvis tilbudet skal bli bedre, må staten overføre penger. For det er penger dette handler om.

Det skrev lege, topp-politiker i Stavanger og leder av kommunalstyre for levekår, Kåre Reiten (H) i et leserinnlegg i Stavanger Aftenblad 15. mai. Dermed talte han Stortinget, regjeringen og interesseorganisasjonene for utviklingshemmede midt imot. Utspillet har skapt voldsom debatt i regionavisen.

Reitens uttalelser står for eksempel i sterk kontrast til mangeårig levekårspolitiker i oljebyen, Per A. Thorbjørnsen (V), som nylig varslet at kommunens mangeårige og sterkt omstridte satsing på institusjonsliknende omsorgsgettoer er over. Thorbjørnsen vil at Stortingets pålegg om

at det skal være mellom 2 og 5 beboere pr. bofellesskap fra nå av skal følges. I likhet med ham mener også KrFs Marit Hjølland Paulsen at Høyre må avklare hvor de står. Leder av Arbeiderpartiets bystyregruppe, Cecilie Bjelland, har på sin side markert sin motstand mot Reitens meneskesyn.

Også Stavangermannen Bent Høie, nestleder i Høyre og leder av Stortingets helse- og omsorgskomite, har gitt uttrykk for sin uenighet med Reitens synspunkter. I en e-post til Stavanger Aftenblad skriver han: - Reiten gir ikke uttrykk for Høyres politikk på dette området. Verken

kommuner eller helsepersonell kan bruke økonomi som begrunnelse for å bryte loven, fastslår Reiten.

NFUs forbundsleder Jens Petter Gitlesen har i flere leserinnlegg heller ikke lagt fingrene imellom i sitt syn på Reitens uttalelser. - Han sjekker ikke faktagrunnlaget for det han uttaler seg om. Dette er strikk i strid med alle faglige råd i Norge og internasjonalt, mener Gitlesen, - blant meget annet.

Alle innlegg i denne debatten blir fortløpende lagt ut på NFUs nett- og facebook-side.

Vi må slåss for et verdig svangerskap

- Foreldre som får en knusende dom over sitt barn i mors liv, blir utsatt for et sterkt press om å ta abort. Nå må det legges til rette for et verdig svangerskap, et verdig liv og en verdig død for de tross alt få barna dette gjelder. I motsetning til foreldre som velger abort må vi forsvare vårt valg om å bære fram barnet.

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

Mamma og lege Siri Fuglem Berg. (Foto: Bitten Munthe-Kaas)

Tre dager fikk foreldrene Siri Fuglem Berg og Odd Gunnar Paulsen i Gjøvik med sin lille Evy Kristine. Den vesle jenta ble født i 38. uke med full trisomi 18 i april 2010. I løpet av svangerskapet hadde både foreldrene, storebroren og de to storesøstrene knyttet sterke bånd til henne. De hadde hørt hjerteslagene, følt bevegelsene, gledet seg over ultralydbildet på kjøleskapet. Valget om å bære datteren fram for så å miste henne er det vondeste og vakreste de har opplevd – som foreldrene aldri ville vært foruten.

Det var Siris alder som gjorde at hun fikk tilbud om fosterdiagnostisk ultralyd og duotest for å få beregnet sannsynligheten for kromosomfeil hos barnet. Da hadde hun og Odd Gunnar allerede bestemt at de ville bære det fram uansett om det hadde trisomi 21 – eller Downs syndrom. Tanken på at det kunne være noe langt mer alvorlig hadde aldri streift dem. Testen avslørte muligheten for at det kunne være trisomi 18 eller 13. Den vonde usikkerheten gjorde at de deretter også takket ja til en fostervannsprøve blant annet for-

di det ville gi dem mulighet til å forberede seg – ikke minst følelsesmessig.

Prøven ble tatt i uke 15 og viste en jente med full trisomi 18. Kollegene på sykehuset tok det for gitt at foreldrene ville avbryte svangerskapet. Men de takket nei. De ville ikke bestemme dagen da datteren skulle dø.

møte fagfolk som klart gir uttrykk for at vi burde ha valgt abort. Det er imidlertid en enorm tilleggsbelastning å møte disse holdningene når man må ta et vanskelig og ikke minst lynraskt og umenneskelig valg om abort i en situasjon der man er i sjokk og dyp sorg.

Siri viser også til at mange i tillegg møter et helsevesen som jevnt over både

Foreldre møter et helsevesen som jevnt over viser liten forståelse og manglende vilje til å se barnet bak kromosomtallet.

Advarer

Nå advarer Siri mot måten dagens helsevesen gir råd til foreldre når fosterdiagnostikk avdekker alvorlig sykdom og misdannelser. – Ultralyd kan brukes på mange gode måter i denne sammenheng. Problemet er at oppfølgingen nå i hovedsak kun legger opp til et alternativ – som er abort. Andre løsninger presenteres ikke, og vi er flere som opplever å

viser liten forståelse og manglende vilje til å se barnet bak kromosomtallet. – Det skorter ikke minst på kunnskap om den helhetlige oppfølgingen disse familiene trenger. Mange foreldre opplever dessuten den store merbelastningen det er å bli stilt overfor slekt og venner som heller ikke skjønner deres valg om å bære fram et barn med en alvorlig diagnose. I stedet for å få en grundig oppfølging og god informasjon av faste kontaktpersoner i et tverrfaglig team, blir oppfølgingen ofte mangelfull og lite tilfredsstillende.

I motsetning til foreldre som velger abort, må vi forsvare vårt valg om å bære fram barnet.

Språkbruken

Både Siri og Odd Gunnar reagerte dessuten på helsepersonells manglende respekt for datteren i den forstand at det ble brukt en sårende og sterkt negativt ladet språkbruk som i hovedsak fokuserte på hennes begrensninger og trolige undergang. Bruk av begreper som "uforenlig med liv", "dødelig tilstand", "dødsutsettende behandling", "hun har ikke sjelsliv", "ingen livskraft" osv. var eksempler på dette – til tross

som mulig i etterkant av fødselen.

Vi tok selv kontakt med Frambu senter for sjeldne funksjonshemninger. Her ble vi møtt av fagfolk med mye kunnskap om og et stort og oppriktig engasjement i disse barna. Etter mye usikkerhet og frustrasjon om hvor jeg skulle føde, endte det med at vi fikk tilbud om plass på Ullevål universitetssykehus i Oslo. Dette skjedde etter at barnelegen sa nei til å sette i gang noen tiltak på barnet vårt hvis hun ble født

I motsetning til andre nyfødte får disse barna ingen starthjelp som kan gi dem muligheten til å vise hvor sterke de er.

Trisomi 18

Trisomi 18 eller Edwards syndrom er en tilstand hvor det er tre i stedet for to kromosomer nummer 18 i cellene. Mellom 30 og 70 prosent av fostrene med denne diagnosen dør i løpet av svangerskapet. Halvparten av barna som blir født i live, har en levealder på mellom en uke og 34 uker, avhengig av om de får behandling eller ikke. Mellom 10 og 40 prosent overlever det første året. Noen lever i flere år.

for at enkelte barn med hennes diagnose kan leve både i måneder og år. De har et godt utviklet sjelsliv, kommuniserer på sitt vis og forstår mye.

- Det gjør ikke situasjonen mindre traumatisk når foreldre på toppen av det hele får beskjed om at barnet ikke vil få oksygen, sondeemat eller annen form for behandling hvis det overlever fødselen, fortsetter Siri. - I motsetning til andre nyfødte får disse barna ingen starthjelp som kan gi dem muligheten til å vise hvor sterke de er. Mange av dem må med andre ord bevise fra første sekund at de er sterke nok til å leve.

Senter for fostermedisin

Både Siri og Odd Gunnar er leger og spesialister i anestesi. De hadde mulighet til selv å kontakte Senter for fostermedisin ved St. Olavs hospital i Trondheim. Møtet med spisskompetansen her stod i sterk kontrast til kontakten de inntil da hadde hatt med helsevesenet. - På senteret ble det videre svangerskapet, og ikke minst behandlingen av datteren vår planlagt hvis det skulle vise seg at hun overlevde. Vi fikk både tilbud om videre kontroller og å føde i Trondheim, men takket nei fordi vi har familie i Oslo. De skulle ta vare på de andre barna våre og dermed gjøre det mulig for dem å møte lillesøsteren sin så fort

Siri og Odd Gunnar fikk beholde sin lille datter Evy Kristine i tre dager.

(Foto: Kristine Grav Hardeberg, www.studiokristine.no)

Vi ville ikke bestemme dagen da Evy Kristine skulle dø.

i live. Jeg hadde heller født hjemme enn å risikere at datteren vår ble nektet all form for behandling. På Ullevål fikk vi mast oss til et minimum av enkle tiltak for den lille. De fantastiske barneintensivsykepleierne

som passet så utrolig godt på oss der, bidro til at vi fikk de tre dagene med datteren vår som er den største opplevelsen vi har hatt som familie, presiserer Siri Fuglem Berg.

Bygger støtteapparat

I løpet av de vel to årene som er gått siden Evy Kristines død har Siri Fuglem Berg og Odd Gunnar Paulsen engasjert seg i arbeidet for å bedre svangerskaps- og fødselsomsorgen for foreldre som venter et barn med trisomi 18, 21, 13 og andre alvorlige diagnoser.

Foreløpig har de blant annet laget en egen livssynsnytral hjemmeside. Med den ønsker de å nå fram til og hjelpe andre foreldre som står eller har stått overfor valget om hvorvidt de skal bære fram barnet sitt eller avslutte svangerskapet.

- Vi jobber nå med å bygge opp et mer organisert program, støtteapparat eller "hospice i mors liv" som vi har kalt «Omsorg i mors liv», sier Siri. Hun viser til at det foreløpig kun fungerer gjennom kontakt via E-post og/eller telefon. I skrivende stund har hun fulgt opp seks familier. - Vi er imidlertid i ferd med å bygge opp et nettverk av andre foreldre som med glede ønsker å bidra med råd og dele sine erfaringer, sier hun.

Gode tilbud i andre land

På spørsmål om det finnes gode alternativer til abort for gravide som venter barn med alvorlige diagnoser i andre land, svarer Siri bekreftende. - Det gjelder først og fremst i USA der det ble startet etter at senaborter var blitt utført med ganske groteske metoder. Det fin-

nes flere ulike tilbud - fra å være tilbud ved enkelte barneavdelinger til private hospicevirksomheter. Her blir foreldre møtt av tverrfaglige team med gynekolog, jordmor, nyfødtelege- og sykepleier. De får også kontakt med sosionom, psykolog og prest etter behov.

Dette tilbudet gjelder helt fra diagnosen stilles, omfatter hele familien og dermed foreldre, søsken og besteforeldre. Når barnet dør, blir familien fulgt opp i inntil ett år etterpå. Hensikten er å bidra til at de ikke blir gående alene uten hjelp. Folk flest rundt disse familiene har så lett for å glemme. Fagfolkene på mange sentre tar derimot kontakt med dem med bestemte mellomrom og er spesielt påpasselige med å gjøre det på ettårsdagen etter at barnet gikk bort.

Også i Storbritannia, Frankrike, Spania og Italia har man fått øynene opp for hvor viktig det er å følge opp disse familiene, sier Siri Fuglem Berg.

bmk

Stadig mindre toleranse

Etisk råd i Danmark mener at gravide kun skal screenes for alvorlige tilstander. Etter at nakkefold-skanningen ble innført som tilbud til alle, har 99 prosent av mødrene til fostre med Downs syndrom valgt å avbryte svangerskapet.

I en artikkel i avisen Berlingske som er lagt ut på www.nfunorge.org vises det til at legene ikke bare oppdager Downs syndrom når de skanner nakkefolden på et tre måneder gammelt foster. En annen tilstand er Turner syndrom. Den forekommer kun hos jenter som innebærer at de ikke blir høyere enn 1,47 cm og og ikke kan få barn uten eggdonasjon. De har imidlertid ingen kognitiv funksjonshemming og klarer seg i det store og hele like godt som andre. Likevel velger ca. 87 prosent av de gravide å avbryte svangerskapet hvis de får beskjed om at deres foster har denne tilstanden. Det samme gjør mødre som venter gutter med Klinefelter syndrom som kan innebære at de med sitt ekstra x-kromosom risikerer å utvikle en manglende sædproduksjon.

De som vil vite mer

De som vil kontakte Siri Fuglem Berg om programmet "Omsorg i mors liv" kan ta kontakt via e-postadressen sirifberg@gmail.com Hjemmesiden om dette programmet er www.trisomi18.com

De som vil lese mer om hennes svangerskap, fødsel og Evy Kristines begravelse, se film og bilder kan gå inn på www.evykristine.com

NFU møtte Lysbakken

NFU arbeider for at alle gravide som venter et barn med en alvorlig diagnose skal få langt bedre tverrfaglig oppfølging, veiledning, behandling og støtte. En del sentrale spørsmål i denne sammenheng ble nylig drøftet på et møte med SVs partileder og medlem av Stortingets helse- og omsorgskomite, Audun Lysbakken. Her deltok dr. med. Siri Fuglem Berg som NFUs rådgiver sammen med forbundsleder Jens Petter Gitlesen.

Det skulle vise seg å bli et både positivt og konstruktivt møte. I etterkant sendte SFA noen skriftlige spørsmål til Audun Lysbakken der vi ber ham kommentere noen av de mange problemstillingene som denne saken reiser.

SV vil ha bedre hjelpetilbud til alle gravide

- I hvilken grad støtter ditt parti NFUs arbeid for å bedre tilbudene til foreldre som har fått vite at barnet de venter har en alvorlig diagnose med ofte begrensede leveutsikter?

- Norge henger etter når det kommer til lindrende behandling, særlig for barn, sier Audun Lysbakken (Foto: Berit Roald/Scanpix)

- En god svangerskapsomsorg er meget viktig. Det gjelder i enda større grad for foreldre som har fått beskjed om at barnet de venter har en alvorlig diagnose. SV mener det bør gis bedre informasjon om svangerskapsomsorg og hjelpetilbud til alle gravide – og spesielt til de som venter barn med en alvorlig diagnose.

- Hva mener du bør gjøres for å styrke kompetansen til de ulike faggruppene som skal hjelpe disse foreldrene slik at disse barna kan få et verdig liv både i fosterlivet, svangerskapet, under fødselen, i tiden etterpå og deretter – en verdig død?

- Det er helt naturlig å foreta en full gjennomgang av det tilbudet som finnes. Norge henger etter når det kommer til lindrende behandling, særlig for barn. Jeg er glad Helsedirektoratet har fått i oppdrag å sikre gode retningslinjer for arbeidet med palliativ behandling og vil følge dette videre i samarbeid med viktige aktører på feltet.

- Spesielt i USA og England, men også i Frankrike, Spania og Italia er det bygget opp tilbud som omfatter hele familiens behov – både medisinsk, følelsesmessig og sosialt. Hva tror du er årsaken til at tilbudet i velferds-samfunnet Norge ikke er utviklet bedre for disse hardt rammede familiene?

- Norge har alle forutsetninger for å

ha det beste helsevesenet i verden. Det er likevel ofte slik at smertelindring og oppfølging av foreldre som venter eller har fått alvorlig syke barn ikke får den oppmerksomheten og den prioriteringen det fortjener. For SV er det helt avgjørende at gravide som får alvorlig informasjon, eller som er bekymret, sikres en oppfølging som gir trygghet for fremtiden og for de valg de må ta.

Foreldre som får barn med alvorlig sykdom eller utviklingshemning må være trygge på at samfunnet stiller opp. Derfor er det så viktig at SV, sammen med NFU, endelig har fått gjennomslag for en ny stortingsmelding om levekårene for mennesker med utviklingshemning. Her vil det også være naturlig å se på foreldrenes rolle og deres avlastningstilbud. Bedre levekår for barn og unge med utviklingshemning forutsetter også at foreldrene har et trygt hjelpeapparat rundt seg. SV skal være pådriver for å bedre levekårene for utviklingshemmede og familiene deres, presiserer Audun Lysbakken.

Ultra-dårlig håndtering av en viktig politisk sak

Audun Lysbakken skriver i sitt 1. mai-brev til oss SV-medlemmer om landsstyremøtet nylig: «Etter lang tids grundig debatt i organisasjonen tok vi også stilling til spørsmålet om tidlig ultralyd.»

AV JOHAN L. TØNNESSEN, SV-MEDLEM, MED-INITIATIVTAKER TIL WWW.NEITILSORTERING.NO

Hvor grundig var egentlig debatten? La meg kort peke på noen unnlater, feil og misforståelser som fikk lov til å prege diskusjonen som ledet fram til ja-vedtaket.

Flere medisinere har de siste månedene brakt fram kunnskap fra en stor finsk undersøkelse som viser at de menneskelige omkostningene av målrettet fosterdiagnostikk for unge gravide vil være høye: Hos disse vil 97 prosent av de positive testene (tydende på Downs syndrom) være feil, noe som vil lede til økt utrygghet. Hvert år vil totalt mer enn 3000 gravide i Norge få en slik beskjed, og ca 1 prosent av disse vil miste fosteret sitt på grunn av påfølgende testing. Disse ganske oppsiktsvekkende resultatene var ikke tatt med i diskusjonsopplegget som ble sendt ut i partiorganisasjonen.

Viktige deler av Helse-Norge har slått alarm: Det tilbudet SV ønsker innført vil legge beslag på verdifull, manglende og hardt tiltrengt gynekolog-, jordmor- og legekompetanse. Ja, denne kompetansen finnes i liten grad ute i distriktene. Dette var et ikke-tema i det nevnte diskusjonsopplegget.

Det utsendte diskusjonsnotatet inneholdt også en villedende opplysning som kan ha hatt betydning i debatten i fylkene:

Johan L. Tønnessen argumenterte mot tidlig ultralyd – her på SVs landsstyremøte nylig. (Foto: Samfunn for alle)

«Undersøkelser har vist at det i enkelte områder av landet er så mange som 60 prosent av den gravide populasjonen som har fått utført tidlig ultralydundersøkelse.» Dette, som ble gjentatt i sentralstyrets forslag til vedtak, er blitt grundig korrigert flere ganger. Det reelle prosenttallet av den typen tidlig ultralydsundersøkelse det her er tale om, er trolig ca 10 prosent. I sentralstyrets vedtaksforslag var dessuten prosenttallet for gravide som er 38 år og eldre skrudd opp fra drøye 7 til 20 %. Dette er viktige forskjeller, fordi de korrekte tallene avliver myten om at "nesten alle tar fosterdiagnos-

tiserende tidlig ultralyd allerede". Dette helt sentrale argumentet fra ultralydentusiastene baserte seg altså på faktafeil.

I mange innlegg, også under landsstyremøtet, forble det høyst uklart om tilhengerne egentlig ønsket fosterdiagnostisering med sikte på selektiv abort av fostre med Downs syndrom eller bare en sjekk av at alt står bra til med fosteret.

Grundig debatt? Nei, samlet var dette en ultradårlig håndtering av en viktig politisk sak. Kanskje ble dette erkjent av SVs fire statsråder, som alle har gått mot ja-vedtaket.

SVs sentralstyre skal imidlertid ikke bære skylden alene for den svake debatten. Det lave opplysningsnivået har preget hele det politiske Norge, blant annet som følge av grove forsømmelser fra det fostermedisinske fagmiljøets side. Det er grunn til å tro at AP har gitt sitt ja på enda spinklere grunnlag enn SV. Så, hva nå, Regjering? Vi må håpe at fjellvettregel nr. 8 nå tas fram av enhver rettskaffen politiker: Vend i tide. Det er ingen skam å snu!

(Artikkelen ble publisert i Klassekampen 3.mai og gjengis her med forfatterens tillatelse.)

”Dette er en komplisert sak som det ikke er enkelt å svare på”

Tilhengere av fosterdiagnostiserende tidlig ultralyd blir lett brakt i forlegenhet når de utfordres etisk. Så også med Carl Birger van der Hagen, en veteran innen fosterdiagnostikk. Fra Marte Wexelsen Goksøyr's bestselgende bok "Jeg vil leve" (Oktober 2012) siterer vi et avsnitt fra forfatterens intervju med genetikeren og forskeren, foretatt i 2006:

- Har ikke fostre med Downs syndrom rett til å leve som alle andre?
- Jo, fostre med Downs syndrom har akkurat samme beskyttelse som andre fostre, men foreldre har rett til å spørre om å avbryte svangerskapet hvis det har gått lenger enn 12 uker. Det står i abortloven at hvis det er fare for alvorlige tilstander, kan moren søke om å

avbryte svangerskapet. Det er ingen forskjeller på rettigheter, selv om det kan virke sånn. Dette er komplisert, og ikke lett å svare på.

(Utdraget (s. 53-54) er gjengitt med tillatelse fra forfatter og forlag.)

Takket være midler fra Vennskap Nord/Sør representerte Siri Syvrud Gjøvik – Santo Domingo-prosjektet på en workshop med Anna Österberg og Liliana Jimenez i fjor. (Foto: Pascal Norge)

Gjøvik-regionen med allsidig kulturmagasinet

Den 57de utgaven av magasinet "Kultur- og fritidsnytt" om tilrettelagte kultur og fritidstilbud er nå tilgjengelig for alle.

Magasinet gis ut i samarbeid med kommunene Gjøvik, Nordre Land, Søndre Land, Vestre Toten og Østre Toten. Det kan fås ved henvendelse til kulturkontoret i Gjøvik kommune på telefon 61 18 95 00 eller e-post: ola-narten.svendsen@gjovik.kommune.no

Her finner leserne artikler og reportasjer om alt fra "På truger i Sør-Korea", Pascal Norges kulturfestival på Gjøvik gård i fjor, Drengestua Kafé, Vennskap Gjøvik – Santo Domingo og mye mer. Leserne får også vite mer om FysFunk, El-Innebandy, Juniorleker og ikke minst de faste kulturtilbudene.

- Vi håper og tror magasinet inneholder noe for enhver smak, sier friidkonsulent Siri Syvrud i en kommentar til Samfunn for alle.

Ingen grunn til bekymring

- Flere skal ut i ordinært arbeid, men for arbeidstakere i vernede bedrifter er det ingen grunn til bekymring.

- Arbeidstakere i skjermet sektor behøver ikke være bekymret for at de skal miste jobben, sier arbeidsminister Hanne Bjurstrøm. (Foto: regjeringen.no/AD)

Det sier arbeidsminister Hanne Bjurstrøm i et intervju med NRK. Bakgrunnen er forslaget fra et regjeringsoppnevnt utvalg som foreslår å kutte store deler av de varig tilrettelagte arbeidsplassene for å få delvis uføre ut i ordinært arbeid. Mange frykter nå at de vil miste arbeidstilbudet sitt i skjermet sektor, men denne bekymringen er grunnløs. Det skal nå arbeides for at ordinært arbeidsliv i større grad skal bli brukt for de som lett kan komme ut i jobb. - Dette vil likevel ikke ramme de med større behov for tilrettelegging. Nå skal vi ha en høring av utvalgets utredning for å se hvordan vi på best mulig kan sørge for at alle som kan og vil jobbe, skal få bidra, understreker arbeidsministeren.

Solgården

Solgården i Costa Blanca i Spania har siden 1972 gitt et ferie- og helsesentertilbud til mennesker med utviklingshemning og andre funksjonshemninger. Hvert år tas det imot over 5000 gjester for opphold som varierer mellom en uke og flere måneder.

I Oslo ble det nylig arrangert et kurs om "Er det noe nytte i rehabilitering i varmt klima?" i forbindelse med at Solgården i år feirer sitt 40 års-jubileum.

Det er også gitt ut en egen brosjyre

og DVD om dette ferie- og helsesentret i forbindelse med jubileumsfeiringen. Les mer på www.solgarden.no

KLAP-prosjektet

NFUs søsterorganisasjon LEV i Danmark tok i 2009 initiativ til prosjektet KLAP, som er en forkortelse for Kreativ Langsiktig Arbeids-Planlegging. De gode resultatene gjorde at arbeidskraftmyndighetene i 2011 bevilget ytterligere 14 millioner kroner til prosjektet, som dermed blant annet kunne bli landsdekkende.

Prosjektet ble samtidig forlenget med to år og skal vare ut 2013. Det hadde først som mål å få flest mulig personer med utviklingshemning mellom 17 og 25 år ut på det ordinære arbeidsmarkedet med lønnstilskudd. Da prosjektets andre fase startet i 2011, ble de ca. 8000 personene med

utviklingshemning ved Danmarks vernede bedrifter, også en del av målgruppen. Det antas at ca. en tredjedel av utviklingshemmede som har sitt dagtilbud her, har forutsetninger for å kunne ta en vanlig jobb med støtte i stedet.

I prosjektets første fase beskrev KLAP-medarbeiderne mer enn 60 forskjellige typer jobber i ordinært arbeidsliv som utviklingshemmede kan utføre. De gjennomførte mer enn 250 møter med pårørende på skoler og utdanningssteder. Mer enn 950 foreldre tok kontakt. Det ble skapt 85 praksisplasser og inngått avtaler med bedrifter som innebar mulighet for opp til 600 nye jobber i ordinært arbeidsliv.

Danske arbeidsgivere gir rom for mangfold

Selv om finanskrisen kan gjøre det vanskelig å finne jobb og praksisplasser til utviklingshemmede, har danske bedriftsledere åpnet opp for mangfold og forskjellighet på sine arbeidsplasser. KLAP-prosjektets oppsøkende virksomhet for å bryte ned usikkerheten omkring det å ansette utviklingshemmede, har bidratt til det.

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

SFAs utsendte har vært i København for å se litt nærmere på hva det er ved dette prosjektet som gjør at stadig flere danske bedriftsledere for alvor ser ut til å få øynene opp for utviklingshemmedes ressurser og muligheter på det ordinære arbeidsmarkedet.

Konsulenter i Landforeningen LEV, Dan Schimmel og Anders Reitov, er henholdsvis prosjektleder og prosjektkoordinator på landsbasis for KLAP.

De påpeker innledningsvis at Danmark rent lovmessig aldri vært mer parat til å gi rom for mangfold i arbeidslivet enn nettopp nå. - I tillegg til KLAP-prosjektet har dette skjedd kjølvannt av den treårige, lovfestede og individuelt tilpassede ungdomsutdanningen STU – som er forkortelse for Særlig Tilrettelagt Ungdomsut-

danning for ungdom med spesielle behov. Bakgrunnen for at den ble vedtatt i 2007 var erkjennelsen av at mange elever med utviklingshemning og andre særskilte behov for tilrettelagt opplæring kan nå mye lengre enn man tidligere har trodd. Det gjelder både i forhold til personlig utvikling og på arbeidsmarkedet.

Dan og Anders viser til at den enkeltes ressurser blir kartlagt og dermed synliggjort gjennom STU-tilbudet. - Det gjelder ikke bare for vedkommende selv – men for kommunen, bedriften og de pårørende. Det lages en individuell og mest mulig spesifisert opplæringsplan som skal fortløpende evalueres. STU fungerer som et springbrett mot arbeidslivet i en vekselvirkning mellom skolegang, undervisning og praksis i bedrift eller annen virksom-

het. Flere bedrifter vil ha fremtidige medarbeidere som er spesielt kvalifisert for deres bransje eller virksomhet. De fleste får derfor et opplæringstilbud gjennom STU som er skreddersydd mot et fremtidig yrkesliv innen en spesiell bransje eller virksomhet. I KLAP-prosjektet er vi samtidig opptatt av dette opplæringstilbudet skal være i mest mulig samsvar med forutsetninger, interesser og i beste fall også den enkeltes fremtidsdrømmer.

For å nå dette målet skal alle avgangsklasser på utdanningsstedene som gir tilbud om STU, minst få besøk en gang innen 2013 av KLAP-prosjektets fem oppsøkende konsulenter i hver av Danmarks fem regioner (Hovedstaden, Sjælland, Syddanmark, Midtjylland, Nordjylland).

Dan Schimmel (til venstre) og Anders Reitorv er henholdsvis prosjektleder og koordinator for KLAP-prosjektet.

Lov om personlig assistanse til personer i ordinært arbeid med lønnstilskudd har også bidratt til å fjerne de siste strukturelle barrierene for at ungdom med utviklingshemning skal kunne skape seg en karriere. Loven gjør blant annet at hver arbeidstaker i det vi kaller skånejobb har rett til å få en støtte-, veileder eller kontaktperson i bedriften som har fortløpende oppfølging og dialog blant annet med KLAP-konsulenten i den aktuelle regionen.

jobb på en vanlig arbeidsplass. Ledelsen mange steder vegrer seg imidlertid for å slippe "sine" utviklingshemmede ut på det ordinære arbeidsmarkedet. De er redde for at de verken vil greie seg faglig eller sosialt. Ansatte ved store virksomhetene med titalls utviklingshemmede frykter i tillegg for fremtiden til sine egne arbeidsplasser. Mange av de mest ressurssterke her gjør en meget god jobb og produserer for millionbeløp. Det å miste dem til ordinært arbeidsliv, kan selsagt virke både truende og provoserende.

på 140.000 kroner pr. år person i forhold til å ha dem på en vernet bedrift. Det er penger som så kan komme andre til gode – samtidig som det gir den enkelte bedre livskvalitet.

Anders og Dan understreker samtidig at utviklingshemmedes fremmarsj på det ordinære arbeidsmarkedet samtidig kan gi nye fremtidsutsikter for de vernede bedriftene. - De ansatte her vil blant annet på bakgrunn av kunnskap og erfaring fra arbeid med utviklingshemmede etter hvert kunne fungere som støtte- og kontaktpersoner i den enkeltes overgang til en vanlig arbeidsplass.

Hvordan kan man beskrive øyeblikket da man som mor blir ringt opp og får vite at ens sønn som aldri er blitt oppmuntret til annet enn å få en karriere som uførepensjonist i et bofellesskap har fått jobb? En ordentlig jobb. Med ordentlig lønn. Og uniform og kolleger. Og plikter – vaskeekte plikter! (Mor til en ung mann med infantil autisme og utviklingshemning som har fått jobb på McDonald's)

Problemet

- *Hvordan blir KLAP-prosjektet oppfattet av ledelsen ved de ca. 90 vernede bedriftene i Danmark?*

- Det er ingen grunn til å legge skjul på at det er i denne sammenheng vi møter størst problemer. - I 2009 var det ca. 8000 personer med utviklingshemning som hadde sitt dagtilbud ved disse bedriftene. En undersøkelse den gangen viste at mer enn en tredjedel av dem heller ville ha

En av de viktigste målsettingene for KLAP-prosjektet er samtidig å vise ungdom med utviklingshemning at det finnes andre muligheter for sysselsetting. Prosjektet viser at det å få enkeltpersoner som har potensial til å klare det ut i ordinært arbeidsliv, er en vann-vinn-situasjon for alle involverte. Hver gang en av dem kvalifiseres til å kunne mestre en jobb med lønnstilskudd, innebærer det en netto reduksjon av det offentliges utgifter

JRK TURBUSSER
Din Reisearrangør

Tlf: 32 27 33 26 / 92 63 17 56

Besøksadresse:

Tegelverksveien. 99

3057 Solbergelva

Mail: tur@jrk-turbusser.no

www.jrk-turbusser.no

Skal skaffe tusen nye arbeidsplasser

- Hittil har KLAP-prosjektet vært i kontakt med ca. 100 bedrifter. Min jobb er å skaffe arbeid med lønnstilskudd på den enkeltes premisser til minst og trolig langt flere enn 1000 personer med utviklingshemning. Det er realistisk. Stadig flere danske arbeidsgivere forstår nå at dette trolig dreier seg om den mest stabile arbeidskraften de kan få.

Virksomhetskonsulent for KLAP-prosjektet på landsbasis i Danmark, Claus Bergman Hansens primære oppgave er å finne bedrifter som vil åpne dørene for en ny gruppe arbeidstakere. - Når jeg har gjort min del, tar våre fem regionale KLAP-konsulenter kontakt blant annet med skoler, utdanningssteder og de venede bedriftene for blant annet å finne fram til kandidater som kan matche de stadig flere ledige jobbene. Dette arbeidet er blitt mye enklere nå etter at det ble mulig å legge ut de ledige stillingene med lønnstilskudd på det store nettstedet www.jobnet.dk

De store bedriftene

Det er de store bedriftene med mange avdelinger vi er ute etter, fortsetter Claus Bergman. - Eksempler på store arbeidsgivere vi allerede har eller er i ferd med å innlede samarbeidsavtaler med er McDonald's og Danske Supermarked med sine mange restauranter og ulike typer forretninger og store dagligvarebutikker over hele landet. Dansk Shell, Steen & Strøm Danmark A/S og Silvan, en stor aktør på byggemarkedet, er også på banen. Sistnevnte har 42 avdelinger spredt over hele Danmark, og kan tenke seg å ansette mellom en og to personer med lønnstilskudd på hver.

- Hvordan finner du arbeidsplasser i distriktene med færre bedrifter?

- Her har vi fortsatt få erfaringer å vise til, og må helt klart ha øye også for andre muligheter enn de store kjedene. Som for eksempel kan være å inngå samarbeidsavtaler innen gårdsdrift og landbruk. Det faktum at mange av de store bedriftene i Danmark har avdelinger over det ganske land, gjør imidlertid at det finnes en del

Claus Bergman Hansen er virksomhetsleder for KLAP-prosjektet på landsbasis

muligheter i distriktene også.

På spørsmål om hva slags tilbakemeldinger han får fra bedriftsledere som har åpnet dørene for personer med utviklingshemning, svarer Claus at han i samtaler med mange personalsjefer over det ganske land ofte får høre det samme. Alle gir blant annet uttrykk for at konfliktnivået faller. De blir overrasket over deres mange ressurser. Ryktene er i ferd med å spre seg om deres lojalitet, pliktfølelse, arbeidsglede osv. Mange av deres kolleger gir uttrykk for at de er stolte over å jobbe på en arbeidsplass med mangfold. Bedriftene liker dessuten å profilere seg med en personalpolitikk som gir rom for alle. De ser også at media følger opp med positiv omtale – som i sin tur også er en gevinst for bedriftens ansikt utad.

- Hender det at KLAP-prosjektet blir møtt med skepsis – ut fra tankegangen om

at medarbeidere med lønnstilskudd kan ta arbeidsplasser fra andre som trenger dem?

- Hittil har dette ikke vært noe problem. Finanskrisen har ført til at en rekke arbeidsoppgaver er blitt rasjonalisert bort. Våre arbeidstakere kan utføre oppgaver som bedriftene trenger, men ikke lenger har råd til å få utført av ansatte på vanlige lønnsvilkår. Det har aldri vært tanken at noen skal skubbe andre ut.

- Hvor mye betaler bedriftene for sine arbeidstakere med lønnstilskudd?

- Bedriftene utbetaler timelønn til arbeidstakerne og får deretter refundert en tredjedel av den fra kommunen. Den enkelte får sin uførepensjon i tillegg. Det betyr for eksempel at McDonald's som betaler ca. 40 kroner pr. time, i realiteten må ut med mellom 10 og 15 kroner, svarer Claus Bergman.

Stadig flere søker jobb

- Svært få personer med utviklingshemning våget tidligere å søke jobb på det ordinære arbeidsmarkedet. Nå er det stadig flere som gjør det. Min jobb er å drive oppsøkende virksomhet blant utdanningssteder og vernede bedrifter for å finne kandidater som kan matche de stadig flere arbeidsoppgavene som bedriftene vil ha utført.

Ninna Jeneva Lassen er KLAP-konsulent i København-regionen. Hun viser også til at stillingene med lønnstilskudd tidligere heller ikke ble utlyst på det landsdekkende jobbsøkernettstedet www.job.dk der alle stillinger legges ut. Arbeidsgiverne visste dermed heller ikke hvor de skulle finne aktuelle kandidater. - I dag er også disse ledige jobbene lagt ut på en egen link som spesielt er rettet mot disse arbeidssøkerne. Etter at KLAP-prosjektet startet opp er det imidlertid gradvis blitt vanskeligere å finne nok kandidater.

Arbeidsplanen

På spørsmål om hva som skjer når hun har funnet fram til en kandidat kan matche en ledig jobb og bestemmer seg for søke, svarer Ninna at det i første omgang lages en plan for hvordan den videre prosessen skal forløpe. - Det skjer i samarbeid mellom den enkelte, deres pårørende, saksbehandlere i kommunen, eventuelt kontaktpersonen vedkommende har hatt på den vernede bedriften i tillegg til undertegnede. I denne planen legges det blant meget annet stor vekt på å skape trygghet.

Hvis det for eksempel legges opp til at den enkelte skal ut i praksisplass ved en bedrift, er det om å gjøre at de andre medarbeiderne får mest mulig informasjon om hvordan han eller hun fungerer sosialt, faglig og personlig i forkant. Det er svært viktig at det oppnevnes en støtte- eller kontaktperson i bedriften som vedkommende kan forholde seg til. Det bør i tillegg lages spesifikke avtaler om arbeidstid, transport, arbeidsoppgaver, arbeidstøyt, eventuell opplæring i bedriften og andre praktiske opplysninger.

Fritiden

Ninna understreker at fokus i planleggingsprosessen også rettes mot den enkeltes behov for meningsfylte fritidsaktiviteter. - Utviklingshemmede som går over fra et vernet bedrift til ordinært arbeidsliv, mister ofte en del av sitt sosiale "fritids"nettverk som fulgte med jobben tidligere. Selv om det selvsagt blir lagt stor vekt på at den enkelte skal inkluderes i det sosiale fellesskapet på den nye jobben, er de mer sårbare enn andre i denne sammenheng.

- Hva tenker pårørende flest når deres sønn eller datter vil ta spranget og søke jobb i ordinært arbeid?

- Foreldre flest er i utgangspunktet bekymret. De vet hva de har, men ikke hva

de får. Pårørende er derfor en viktig målgruppe for vår oppsøkende virksomhet. Vi inviterer både dem og deres familiemedlemmer med utviklingshemning jevnlig til motivasjonsmøter for å informere om fremtidige arbeidsmuligheter gjennom den individuelt tilrettelagte ungdomsutdanningen. Målet med disse møtene er også å gi informasjon slik at det skal bli enklere for pårørende å finne fram i systemet. Det å oppleve deres overraskelse, glede og stolthet når deres familiemedlemmers overgang til en vanlig jobb resulterer i bedre livskvalitet og utvikling på rekordfart, er en like stor opplevelse hver gang. I vårt arbeid er pårørende uunnværlige som samarbeidspartnere. Uten dem, går det ikke, presiserer Ninna Jeneva Lassen

- Pårørende er uunnværlige som samarbeidspartnere, sier KLAP-konsulent Ninna Jeneva Lassen.

Våre kolleger med utviklingshemning gjør en viktig jobb både for bedriften og arbeidsmiljøet, sier HR-konsulent i McDonald's Danmark, Mette Hybschmann.

- Vår arbeidsstyrke skal avspeile samfunnet. Takket være samarbeid med KLAP-prosjektet vil McDonald's i Danmark skape minst 100 nye arbeidsplasser med lønnstilskudd for personer med utviklingshemning. Det er en rekke oppgaver de kan utføre ved våre 83 restauranter.

Minst 100 får jobb hos McDonald's i Danmark

- HR-konsulent Mette Hybschmann ved hovedkontoret til McDonald's Danmark i København sier i en kommentar til Samfunn for alle at bedriftens grunnleggende tro handler om at alle mennesker kan bidra med noe. Hun viser til at hamburgerkjeden har svært gode erfaringer med sine medarbeidere med lønnstilskudd, og beskriver dem som stabile, lojale og arbeidsomme.

På spørsmål om hvordan opplæringen av den enkelte foregår, svarer Mette at det skjer i tråd med en avtale mellom LEV og bedriften og i en vekselvirkning mellom skolegang og praksisperioder. - Vi er ute etter personer som er i gang med sin ungdomsutdanning (STU) og har potensial til å bli ansatt hel- eller deltidsjobb med lønnstilskudd hos oss. I denne sammenheng er vi avhengig av samarbeidet med KLAP-konsulenten som hjelper oss med å finne kandidater som kan matche vår virksomhet. Deretter blir det blant

annet utarbeidet en opplæringsplan for den enkelte som ved vår bedrift blant annet inneholder tre praksisopphold av seks ukers varighet i en av våre restauranter. Opplæringen er nøye beskrevet og inneholder trening mot den sosiale, personlige og ikke minst faglige kompetansen som er nødvendig.

Det legges stor vekt på for eksempel å kunne samarbeide og kommunisere i denne treningen, fortsetter Mette. - Den enkelte må også ta et kurs i hygiene og grunnleggende førstehjelp. Våre fremtidige arbeidstakere må dessuten like å omgås mennesker, ha lyst til å jobbe på restaurant og selvsagt kunne utføre de aktuelle arbeidsoppgavene de blir pålagt. Det er dessuten helt avgjørende at de kan forholde seg til en synlig struktur i et miljø som vårt der det hele tiden må arbeides raskt og effektivt.

Vi oppnevner også en mentor/tilrettelegger i bedriften som følger opp den

enkelte. Alle våre arbeidstakere får fortløpende og tydelige tilbakemeldinger på jobben de gjør, blant annet gjennom halvårige medarbeidersamtaler. De vet hva som forventes. Det skaper oversikt, forutsigbarhet og trygghet, understreker Mette Hybschmann.

- Greier dere å inkludere arbeidstakerne med utviklingshemning sosialt slik at de blir en naturlig del av arbeidsmiljøet?

- Jobben de gjør er svært viktig både for deres kolleger og arbeidsmiljøet som helhet. Vi får stadig tilbakemeldinger fra våre restaurantsjefer om at mange gir uttrykk for at de er stolte over å jobbe på det de opplever som en romslig arbeidsplass. Det er ikke uten grunn at McDonald's Danmark har fått en rekke priser for bedriftens mangfoldige arbeidsstyrke både når det gjelder nasjonalitet, kjønn, religion, alder og funksjonshemning, svarer Mette Hybschmann.

Vibeke Boelmann holder orden på klær hos Tøj & Sko.

Jan Jensen har jobb i personalkantine.

Kaj Kristensen vasker brett på bakeriet.

- Vårt utgangspunkt er at alle – og dermed selvsagt også utviklingshemmede – kan bidra på en arbeidsplass. Vi tilpasser jobbene i våre butikker og varehus til medarbeiderne – og ikke omvendt.

Alle kan bidra på en arbeidsplass

SFA møtte HR-konsulent i det danske konsernet, Dansk Supermarked, Simon Rosenkrands. Han får nå stadig flere tilbakemeldinger fra butikksjefer over hele landet som signaliserer interesse for å ansette arbeidstakere med utviklingshemning. - Problemet vårt tidligere var å finne aktuelle kandidater. Etter å ha inngått en samarbeidsavtale med KLAP-prosjektet får vi hjelp til det. Vi har svært gode erfaringer med disse arbeidstakerne som ikke minst setter sin ære i å gjøre en god jobb. Vårt mål nå er å ansette 100 nye arbeidstakere før 2014.

SFAs utsendte besøkte besøkte BILKA – det største kjøpesenteret i København. Her jobber det hele 22 arbeidstakere med utviklingshemning med lønnstilskudd ved Dansk Supermarkeds matbutikk. Noen av dem har butikken som praksisplass. Flaskeavdelingen er populær og fungerer som en form for mellomstasjon mellom en

vernet bedrift og ordinært arbeidsliv. Flere av de som tidligere jobbet her, har nå fast jobb i butikken der de blant annet fyller opp hyllene med mat og drikkevarer.

Trives ikke med ferie

Arbeidstakerne med utviklingshemning i Dansk Supermarkeds butikk på Bilka har sin egen mentor, Benny Jørgensen, som gir råd, veiledning og en ekstra håndsrekning når de trenger det. I personalkantinen møtte SFAs utsendte Jan Jensen. Sammen med to kolleger har han ansvaret for oppvasken, tømme søppel og ellers sørge for at det er rent og ryddig. På bakeriet traff vi Kaj Kristensen som jobber ca. 20 timer pr. uke og deretter Vibeke Boelman som holder orden på klær hos Tøj & Sko. Alle er glade for å være i vanlig jobb – og er enige om at ferie er det de trives minst med i ordinært arbeidsliv.

HR-konsulent Simon M. Rosenkrands i Dansk Supermarked.

Jeg er så glad!

- Jeg er glad! Det å ha fått jobb på McDonald's har skapt et innhold i livet mitt og gjør ikke minst at jeg føler meg verdsatt! Endelig kan jeg forstå hvordan andre har det når de kommer slitne hjem fra arbeid.

Sofie Hjort har travle arbeidsdager på McDonald's

SFAs utsendte møtte Sofie Hjort (26) fra Amager som fikk sin første jobb for i skrivende stund snart tre måneder siden på en McDonald's-restaurant i Frederiksberg. Det var søsteren som arbeider samme sted som tipset henne om den. Tidligere satt Sofie stort sett hjemme på dagtid i rekkehuset der hun bor alene. Hun kjedet seg, og sier selv at hun var "sur", lei seg og lå søvnløs mange netter fordi hun ikke hadde noe å gjøre.

Når hun i dag drar hjem på sin trehjulscooter etter fire timers jobb, er hun sliten i hele kroppen. 26-åringen er likevel glad

for det. Hun stortrives både med jobb og kolleger. Den utadventde unge kvinnen vil gjerne jobbe mer enn de tre dagene og i alt 12 timene pr. uke – og takker med glede ja til alle forespørsler om å ta ekstra-vakter.

Sofie synes også at hun fikk god opplæring før hun begynte. Hun fikk hjelp av KLAP-konsulenten til å skrive søknad og deretter prøvetid på en måned før hun ble ansatt i jobben som lobbymedarbeider. Arbeidsoppgavene er mange og stiller blant annet store krav til hygiene. Hun skal blant annet vaske og ta av bordene i restauranten, feie og vaske gulv, toalet-

ter, rengjøre barnestoler, støvsuge, tømme søppel, pusse vinduer, klargjøre esker til Happy Meals, fylle opp lager og kjøleskap og ellers til enhver tid sørge for at det er ryddig og rent i hele lokalet. Etter hvert har hun fått prøve seg på og har vist at hun mestrer stadig flere oppgaver. Timelønnen på 48 kroner får hun utbetalt av bedriften. Hun har i tillegg ferie- og sykepengerettigheter på lik linje med kollegene.

Et par dager etter SFAs besøk, var Sofie på dansk riksdekkende TV der hun fortalte om gleden over jobben sin i et program om KLAP-prosjektet.

Lettere å finne hverandre

I Danmark er det blitt enklere både for arbeidssøkere med utviklingshemning og bedrifter i ordinært arbeidsliv å finne hverandre. For nå legges de ledige jobbene fortløpende ut på det landsdekkende nettstedet www.job.jobnet.dk

A portrait of Sytter Kristensen, a woman with short grey hair and glasses, smiling slightly. She is wearing a dark top. The background is a plain, light-colored wall.

– Vi er brudt gjennom barrierene, skriver daglig leder i LEV, Sytter Kristensen

KLAP-prosjektet slår hull gjennom muren

AV: SYTTER KRISTENSEN,
LEDER I LANDSFORENINGEN LEV I DANMARK

Prosjekt KLAP er et initiativ, som på grund af sin størrelse giver os tro på, at vi med dette projekt får slået hul igennem muren. Det giver en helt anden gennemslagskraft, når et projekt er landsdækkende og der er afsat ressourcer til at gøre en forskel i alle områder af Danmark. Det betyder, at vi kan skabe arbejdspladser selv i de ydre områder af Danmark, så projektet ikke kun blive et storbys fænomen. Samtidig er der politisk bevågenhed på denne indsats, hvilket gør det nemmere som interesseorganisation at gøre en forskel for mennesker med udviklingshæmning.

Forleden dag var vi i landsdækkende fjernsyn på et af de bedste tidspunkter i sendefloden. For mig viser det også, at vi er brudt igennem barrieren. At mennesker er nysgerrige og vil vide mere om udviklingshæmmede. Jeg bliver glad over at sidde sammen med to udviklingshæmmede på nationalt TV og høre, hvor stolte og glade de er for at arbejde. En anden og vigtig sidegevinst ved at udviklingshæm-

mede kommer ud på arbejdsmarkedet, er den oplevelse, som deres kolleger får ved at arbejde sammen udviklingshæmmede. Som eksempel kan jeg fortælle, at de på McDonald's er helt bevidste om den effekt de udviklingshæmmede har på deres kolleger. De får en "hovsa" oplevelse, når de ser, hvordan deres kollega, som er udviklingshæmmede, går til arbejdet med energi og stolthed.

Virksomhederne, som er med i projektet, viser også, at de gør et oprigtigt forsøg på at få udviklingshæmmede ud på arbejdsmarkedet. Det er ikke bare tom snak og brudte løfter. De gør en helhjertet indsats, hvilket også giver påvirkning til de udviklingshæmmede en tro, at der er plads til deres døtre og sønner på arbejdsmarkedet. I projektet kan vi skrue modeller sammen, der passer til den enkelte virksomhed og de udviklingshæmmede. Det er en unik situation at være i. Projektet varsler nye tider for mennesker med udviklingshæmning på arbejdsmarkedet.

Nok av jobber!

Mens det er en arbeidsledighetsprosent på seks blant lønnsmot-takere flest i Danmark, er situasjonen helt annerledes for personer med utviklingshemning. Nå kan de velge og vrake i jobber på det ordinære arbeidsmarkedet.

Det handler om at mange av dem trives med forutsigbart, rutine-preget arbeid – noe bedriftene har behov for – og det er nå stor etter-spørsel etter deres arbeidskraft. Like før SFA gikk i trykken leste vi på nettsiden til NFUs søsterorganisasjon LEV at av 1500 slike ledige jobber, var kun 50 av dem besatt!

Vil du vite mer?

De som vil vite mer om Klap-prosjektet, kan få inn på www.prosjektklap.dk, eller lese mer på www.lev.dk

Etterlyser innføring av sanksjonsmidler

Storingsrepresentant Robert Eriksson (FrP) ba i et spørsmål i Stortingets spørretime nylig justisminister Grete Faremo redegjøre for hvor langt regjeringen er kommet i sin vurdering av sanksjonsapparatet. Han ville også vite når en kan forvente å få vite hva som skal gjøres med hensyn til brudd på lovfestede rettigheter.

Justisminister Grete Faremo svarte at ansvaret for den rettighetslovgivningen som her er sentral, er fordelt på flere departementer. - Justis- og beredskapsdepartementet koordinerer det oppfølgingsarbeidet som komitéflertallet ba om. Det ble avholdt et møte på embetsnivå i november i fjor om spørsmålet om sanksjonsmuligheter for Helsetilsynet og Fylkesmannen. Representanter fra Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kunnskapsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet deltok. Også Fornøyings-, administrasjons- og kirkedepartementet er involvert. Etter møtet er det arbeidet videre med spørsmålet i

flere av departementene, men det er fortsatt ikke trukket noen konklusjoner om realiteten. Fordi den involverer flere departementer, kan jeg ikke love noe helt bestemt med hensyn til ferdigstillelsetidspunkt, sa Grete Faremo.

Tar for lang tid

Eriksson minnet statsråden i en kommentar om at det hver eneste dag blir dokumentert nye tilfeller der folk ikke får innfridd sine rettigheter i vårt velferdssystem. - Jeg synes dette tar for lang tid. Det er regjeringen som kollegium som har ansvar for å sørge for at de som har mest bruk for våre velferdstjenester, får sine lovfestede rettigheter innfridd. Hvor høyt på dagsordenen vil statsråden sette dette? Vil hun sørge for at det går fortere i svingene enn det som har skjedd så langt?

- Dette er en viktig sak som involverer mange departementer, svarte Faremo. - Henstillingen i merknaden var formulert ganske generelt, så det har tatt noe tid å avgrense og definere hvordan problemstillingen best kan jobbes videre med. Ulike oppgaver har hatt prioritet i departementet, ikke minst i lys av – dessverre – de uforutsette hendelsene 22. juli i fjor. Men jeg vil søke å komme tilbake til saken så fort som mulig. Planen er å gjøre det i løpet av dette kalenderåret.

Justisministeren understreket samtidig at saken om sanksjonsmuligheter ikke må ses på som en sovepute for de deler av forvaltningen som allerede har primæransvaret for de ytelsene det er snakk om. - Deres forpliktelser står på egne ben og

Bakgrunn

12. april 2011 – og dermed for over et år siden – ba et enstemmig Storting regjeringen om å vurdere å innføre sanksjonsmuligheter overfor kommuner som ikke fulgte opp folks rettigheter – spesielt innen helse- og omsorgslovgivningen og opplæringsloven. Siden har det vært stille om denne viktige saken.

- Regjeringens vurdering om sanksjonsmuligheter tar for lang tid, sa stortingsrepresentant Robert Eriksson (FrP).

- Jeg håper å komme tilbake til spørsmålet om sanksjonsmuligheter i løpet av 2012, svarte justisminister Grete Faremo. (Foto: regjeringen.no)

må oppfylles – uavhengig av spørsmålet om hvilke sanksjoner som både etablerte og eventuelt nye tilsynsmuligheter må utstyres med. Vi vil komme tilbake til de spørsmål som Stortinget har berørt i sin innstilling, og adressere dem på behørig vis, forsikret Grete Faremo.

NFUs innspill

Jens Petter Gitlesen skriver i en kommentar på forbundets nettside at NFU setter stor pris på at Robert Eriksson følger opp – også i denne saken. Gitlesen minner samtidig om at NFU deltok i denne prosessen da den ble tatt opp i 2011. Han har lagt ut forbundets innspill på www.nfunorge.org. Interesserte kan lese hele debatten i Stortingets spørretime mellom Grete Faremo og Robert Eriksson på www.stortinget.no

Minneord om Henning Furulund

*Henning Furulund
(Foto: Vidar Haagensen)*

Henning Furulund fra Asker er død.

Han ble bare 54 år gammel.

I kommunen var han den første ansatte med utviklingshemning. Han arbeidet der til sin død.

Henning kjempet for det han trodde på. Urett likte han ikke.

Tjuefem-tusen underskrifter samlet han inn, så utviklingshemmede i Bærum kunne beholde jobbene sine.

Henning sa: «Jeg er sta. Jeg gir meg ikke.»

Han var ofte i media.

Han tok kontakt med politikerne i Asker og på Stortinget. Han ble selv politiker og var med i partiet Venstre.

Henning var leder i

Rådgivingsgruppa for utviklingshemmede i Asker.

Den startet i 1989.

Da spurte ingen utviklingshemmede hva de ville.

Medlemmene av Rådgivingsgruppa hadde som mål å være konsulenter på eget liv med full deltakelse og likestilling som borgere i det norske samfunn.

Henning var aktivt medlem av NFU.

Han var landsmøtedelegat flere ganger.

I 1994 var han utsending for NFU til verdens-konferansen til Inclucion International i India.

Henning var også frivillighetens mann.

Han samlet gevinster og solgte lodd.

Han laget 17. mai-fest for utviklingshemmede.

Julaften var han frivillig hos Frelsesarmeen.

Han var aktivt med i TV-aksjonene.

Det er et stort tomt rom etter Henning i det frivillige arbeidet i Asker.

De siste årene av livet sitt arbeidet

Henning mot egenandel på trygghetsalarm, og for mobil trygghetsalarm til alle som trenger det.

Ingen brukere skulle belastes med egenandel. Han brukte alle muligheter for å endre på dette.

Han arbeidet for å få en mobil trygghetsalarm.

En alarm som utløses og oppgir hvor personen er som trenger hjelp.

Henning fikk til slutt en alarm av NAV.

Den ble utløst ved fall og

sendte opplysninger om hvor personen faller om.

Den ble liggende ubrukt.

Ingen i det offentlige ville ta imot anropet den ga.

Henning var omsorgsfull.

Var noen syke, ville han vite hvordan det gikk.

Han takket alltid de som gjorde noe for ham eller saken han arbeidet med.

Vi er takknemlige for å bli kjent med Henning og for at vi fikk ha ham i våre liv.

Våre tanker går til hans familie og alle ellers i hans store nettverk.

Vi lyser fred over Henning Furulunds minne.

RAGNHILD PEHRSON, OLE JAKOB SKEIE
OG VIDAR HAAGENSEN

Norsk bistand ekskluderer de som trenger det mest

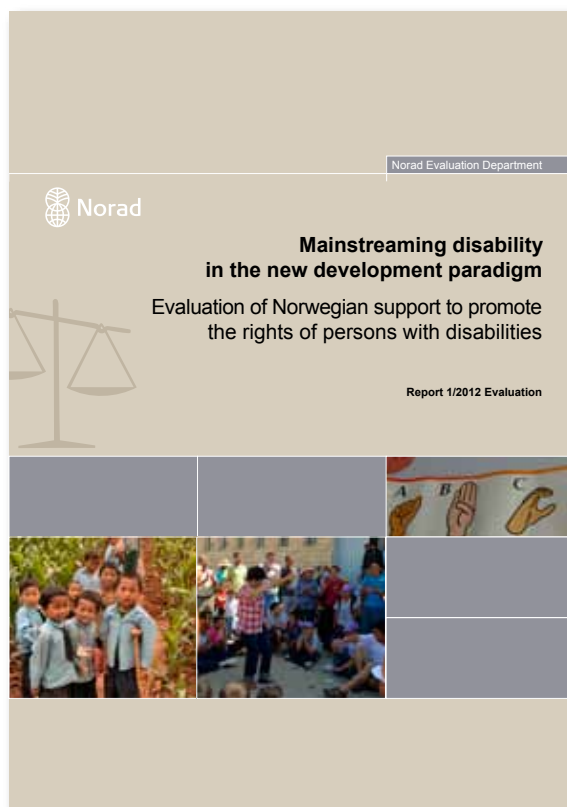
AV: CAMILLA STABELL (ATLAS-ALLIANSEN)
OG HELENE T. STRØM-RASMUSSEN (NFU)

En ny rapport lagt fram av Norad i mars i år viser at mennesker med funksjonshemning i stor grad er ekskludert fra norsk bistand. Dette skjer til tross for at myndighetene selv har laget planer for inkludering av samme målgruppe. Norge er en bistandsaktør som ønsker å løfte menneskerettigheter høyt. Funksjonshemmede i utviklingsland trekkes ofte fram som en spesielt sårbar gruppe som ikke får innfridd sine menneskerettigheter.

For mer enn ti år siden vedtok Utenriksdepartementet en handlingsplan for inkludering av funksjonshemmede. Norad laget retningslinjer for å følge opp handlingsplanen. Nå viser Norad-rapporten at verken handlingsplanen eller retningslinjene er kjent blant norske bistandsaktører. Ingen er blitt bedt om å rapportere på hvordan de inkluderer funksjonshemmede i sine prosjekter siden 2000.

Utdanning er et av hovedsatsningsområdene innen norsk bistand. Likevel viser rapporten at funksjonshemmede barn er ekskludert fra den. Når barn med funksjonshemning ikke får skolegang, fratas de en menneskerett. Man går i tillegg glipp av den økonomiske gevinsten og utviklingen barna kan bidra med i samfunnet.

Inkludering handler i stor grad om holdninger og bevissthet. Negative holdninger og fordommer mot funksjonshemmede er det største hinderet for inkludering. Fattigdomsstrategier og utviklingsprogrammer ekskluderer også funksjonshemmede, fordi man ikke er bevisst problemstillingen når strategiene lages. Når norske myndigheter heller ikke promoterer eller etterspør en slik inkludering, vil det ikke skje av seg selv.

Må følge opp

Norske myndigheter må følge opp sine egne forpliktelser og legge mer press på sine samarbeidspartnere både ute og her hjemme til å inkludere barn og voksne med funksjonshemninger. Ved ikke å inkludere funksjonshemmede vil verken Norge eller det internasjonale samfunn kunne nå utviklingsmål som for eksempel utdanning til alle og eliminering av ekstrem fattigdom.

Norge har signert og skal ratifisere FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse. Konvensjonen forplikter Norge til å inkludere funksjonshemmede i all norsk bistand. Det er på høy tid at det blir satt i gang tiltak som inkluderer funksjonshemmede i praksis og ikke bare på papiret.

Alarmerende

Resultatene fra Norad-rapporten er alarmerende. Til tross for politiske vedtak, mangler det politisk vilje til å følge opp. Inkludering av funksjonshemmede skjer ikke av seg selv. Det må derfor satses aktivt på og legges til rette for det.

Atlas-alliansen og NFU følger opp evalueringen. Vi har blant annet vært i et møte med Norad og UD for å diskutere norsk utdanningsbistand og hvordan funksjonshemmede kan inkluderes. NFU sitter også i den nyetablerte inkluderingsgruppa i Atlas som skal drive påvirkningsarbeid overfor myndighetene, FN-organer og andre bistandsorganisasjoner.

Alick Nyirenda og Lucy Muyoyeta var nylig på Norgesbesøk der de blant annet møtte Jenny Schaanning i NFU.

Besøk fra Zambia

NFU og Norges Handikapforbund (NHF) har ansatt Lucy Muyoyeta som ny prosjektdirektør i Opportunity Zambia. Hun har lang erfaring fra bistandsarbeid for blant annet britiske Oxfam, vært aktiv i kvinnebevegelsen i Zambia og oppfatter seg selv som en kvinne-aktivist.

AV: JENNY SCHAANNING

Sammen med tidligere direktør i Opportunity Zambia, Alick Nyirenda, var Lucy nylig på besøk i Norge.

Alick Nyirenda er utnevnt til senior rådgiver i lokalbasert rehabilitering. Han jobber i det daglige opp mot myndighetene på distrikts- og lokalnivå for både å få dem til å ta ansvar for lokalbasert rehabilitering av funksjonshemmede og gi opplæring i hvordan det skal gjøres.

Opportunity Zambia har fortsatt kontorer i hovedstaden, Lusaka. Som direktør har Lucy hovedansvaret for å koordinere innsatsen rettet mot å styrke funksjonshemmedes organisasjoner i Zambia. Målet med dette arbeidet er tredelt. Det skal bygges nettverk, allianser og fremme samarbeid. Organisasjonene skal gjøres bedre i stand til å drive ak-

tivt lobbyarbeid opp mot myndighetene. Det skal i tillegg skapes oppmerksomhet og spres informasjon om funksjonshemmedes rettigheter blant folk flest.

Hensikten med besøket

Hensikten med Lucy Muyoyetas og Alick Nyrendas Norgesbesøk var både å gi dem en grundig innføring i NFU og NHFs nasjonale og internasjonale arbeid og å planlegge strategisk fremover for de kommende årene. De to fikk også møte representanter for de andre Atlas-organisasjonene og var i tillegg på to dagers opplæring i inkluderende opplæring i paraplyorganisasjonens sekretariat.

Småstoff

Dyrt og dårlig

Ikke vet vi hvor mange ganger vi her i SFA har rettet kritikk mot det mangelfulle tilbudet om spesialundervisning her i landet. I Dagsavisen 22. mai refereres det til en fersk rapport fra KS som viser at stadig flere elever får spesialundervisning, at skoleforskere mener den er for dyr og dårlig og kommer altfor sent.

I dag får 50 629 elever i grunnskolen spesialundervisning. Dette tilsvarer åtte prosent av alle norske elever. I 2007 benyttet seks prosent seg av tilbudet. KS mener at det kan ses i sammenheng med følgende:

- Presset økonomi i skolesektoren
- Foreldre som krever mer av opplæringen enn tidligere
- Kunnskapsløftet
- Mer vekt på internasjonale og nasjonale tester og kartlegginger
- En økende bruk av diagnoser og flere tilfeller av angst, skolevegring og psykososiale problemer

Thomas Nordahl, professor i pedagogikk ved Høgskolen i Hedmark, mener økningen i spesialundervisning er uheldig. - Desto flere elever som trenger spesialundervisning, desto mindre ressurser blir igjen til de øvrige elevene. Vi risikerer at kvaliteten på den vanlige undervisningen blir dårligere. Dette er en ond spiral, for når den vanlige undervisningen blir dårligere, trenger flere spesialundervisning, sier Nordahl til Dagsavisen.

For dårlig kvalitet

Om lag 40 prosent av dagens spesialundervisning gis av assistenter uten pedagogisk utdanning. Internasjonal forskning viser at en lærer med høy kompetanse er et kriterium for at spesialundervisning skal virke godt.

Thomas Nordahl synes det er synd assistenter ender opp med ansvaret for disse timene. - Det er stor variasjon i kvaliteten på undervisningen. Effekten av en-til-en-undervisning er liten, sier han.

For dyrt

Spesialundervisning koster Norge 8-10 milliarder kroner årlig, det vil si 17 prosent av skolebudsjettet. Jan Sivert Jøsendal, avdelingsdirektør i KS, tror ikke det stopper med dette. - Spesialundervisningen vil fortsette å øke framover. Gjør ikke politikerne noe for å stoppe dette, må rammebetingningene til kommunene økes, sier Jøsendal.

Nye lovregler fra 1 januar 2012:

Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester

Lov om pasient- og brukerrettigheter

Fra 1 januar 2012 gjelder ny helse- og omsorgstjenestelov og pasient- og brukerrettighetslov. Denne artikkelen omhandler de tjenestene som tidligere var å finne i sosialtjenesteloven og saksbehandlingen i disse sakene: Praktisk bistand og opplæring, støttekontakt, avlastning, omsorgslønn, plass i institusjon og brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

AV ADVOKAT PETTER KRAMÅS
ADVOKATFIRMAET HESTENES OG DRAMER
PETTER.KRAMAAS@HESTENESDRAMER.NO

Stortinget behandlet i juni 2011 innstillingen fra Helse- og omsorgsdepartementet om ny helse- og omsorgstjenestelov og endringer i flere andre tilgrensende lover – blant annet i pasientrettighetsloven, som etter endringene skal hete pasient- og brukerrettighetsloven. Endringene trådte i kraft 1. januar 2012 – som en del av den mer omfattende Samhandlingsreformen.

Hovedtrekk

Helt kort kan endringene på dette området langt på vei oppsummeres slik:

Alt blir nytt (nye lover og nye paragrafer) – men intet forandres (videreføring av gjeldende rett). Lovendringene skal i utgangspunktet ikke medføre noen endring i forhold til retten til bistand.

Det er likevel noen nyanser som kan være viktige i praksis. Særlig er det verdt å merke seg at krav til samarbeid og samordning, både internt i kommunen og i forholdet til spesialisttjenesten, og reglene om Individuell plan (IP) er presisert og utdypet.

Når det gjelder BPA og omsorgslønn er dagens regler videreført i påvente av forestående endringer.

Terminologi og begrepsbruk – omsorgstjenester og brukere

”Sosialtjenester” er i lovens terminologi blitt til ”omsorgstjenester” – og tjenestemottakerne er blitt til ”brukere.” Dette er konklusjonen etter lovprosessen – til tross for innvendinger mot begrepsbruken.

”Sosial” forsvinner som sentral betegnelse i nye lover – men det er samtidig understreket at det sosialfaglige arbeidet i kommunene er viktig og skal fortsette. Et mindretall foreslo at ny lov skulle hete ”Helse-, omsorgs- og sosialtjenesteloven”.

Todeling – plikter og rettigheter

Sosialtjenesteloven inneholdt bestemmelser både om kommunens plikter og tjenestemottakernes rettigheter.

Kommunen var pålagt å ha en rekke konkrete tjenester ”på menyen” – praktisk bistand og opplæring, støttekontakt, barnebolig, avlastning og omsorgslønn (§ 4-2). Retten til tjenester var regulert i egen bestemmelse i samme lov (§ 4-3).

Ny lovgivning legger nå opp til en to-delning: Helse- og omsorgstjenesteloven angir kommunens plikt til å sørge for tjenester, mens retten til tjenester er regulert i pasient- og brukerrettighetsloven.

Kommunens ansvar for tjenester

Helse- og omsorgstjenesteloven har som utgangspunkt at kommunene skal ha et overordnet ansvar for helse- og omsorgstjenester – et ”sørge-for”-ansvar – og at kommunene derfor ikke skal pålegges bestemte måter å organisere tjenestene på.

Tjenester etter tidligere sosialtjenestelov og kommunehelse- og omsorgstjenestelov samles med dette i én felles lov.

Til tross for dette utgangspunktet går nye lovbestemmelser likevel langt i å pålegge kommunen å ha konkrete tjenester – i praksis langt på vei de samme tjenester som etter den tidligere sosialtjenesteloven.

De tjenestene som kommunen må tilby er:

- personlig assistanse, herunder praktisk bistand og opplæring og støttekontakt (§ 3-2 første ledd nr 1 bokstav b)
- plass i institusjon (§ 3-2 første ledd nr 1 bokstav c)
- avlastningstiltak (§ 3-2 første ledd nr 1 bokstav d)
- omsorgslønn (§ 3-6)
- brukerstyrt personlig assistanse (BPA) (§ 3-8)

I tillegg omhandler loven en rekke helsetjenester – herunder også helsetjenester i hjemmet (hjemmesykepleie) og sykehjemsplass.

Når det gjelder BPA arbeides det med et lovforslag som skal gi rett til å velge BPA som tjenesteform for de som ønsker det. Helsedirektoratet har på oppdrag fra departementet utarbeidet forslag med modeller og nærmere kriterier. Avklaringer her ventes i løpet av året.

Kaasa-utvalget leverte nylig sin utredning om "Pårørende-omsorg" – og foreslår blant annet at dagens hjelpestønad (trygdeytelse) og omsorgslønn (kommunal sosialtjeneste) skal slås sammen til en kommunal "omsorgsstønad" med nasjonale satser. Disse forslagene skal ut på høring før det tas stilling til eventuelle lovendringer.

Retten til tjenester

Pasient- og brukerrettighetsloven gir brukere rett til "nødvendige helse- og omsorgstjenester" fra kommunen – og til et "verdig tjenestetilbud" (§ 2-1 a).

Rettighetsbestemmelsene er utformet med det siktemål å videreføre dagens rettstilstand – og gir således verken styrket eller svekket rett til tjenester.

Loven benytter med dette "rettslige standarder" som ikke i seg selv eller direkte gir svar på hvor langt retten til tjenester strekker seg – men som må gis et nærmere innhold gjennom konkret bruk i enkeltsaker og klagesaker.

Tjenestetilbud skal være basert på individuelle faglige vurderinger av behov. De signaler som gis f.eks. fra Helse- og omsorgsdepartementet om hva som skal være det nærmere innhold i tjenestene blir sentrale for tolkningen.

Det er i forarbeidene til loven uttrykkelig forutsatt at dette ikke skal innebære noen realitetsendring i forhold til hva som er rettigheter etter sosialtjenesteloven.

Prosessuelle rettigheter

Sosialtjenestelovens bestemmelse om brukermedvirkning (§ 8-4) videreføres i pasient- og brukerrettighetsloven (§ 3-1).

Dette innebærer for det første at tjenestetilbud fortsatt så langt som mulig skal utformes i samarbeid med bruker – eventuelt brukers representant (f.eks. pårørende eller hjelpeverge).

Det skal videre legges "stor vekt" på hva bruker mener – både når det gjelder valg av tjenestetype og det nærmere innhold i og omfang av tjenestene.

Dette innebærer at et vedtak kan være ugyldig og kan oppheves eller omgjøres av klageinstansen dersom brukermedvirkning ikke er ivare tatt slik loven forutsetter.

Det er nå også innført en særskilt klagerett til Fylkesmannen dersom slike prosessuelle rettigheter ikke ivaretas underveis i saksbehandlingen.

Saksbehandling

Forvaltningslovens regler om enkeltvedtak gjelder for alle vedtak om omsorgstjenester med varighet ut over 2 uker.

Det innebærer blant annet:

- Krav til forsvarlig saksutredning
- Forhåndsvarsling ved vedtak som innebærer endring/reduksjoner i tilbud
- Skriftlige vedtak med begrunnelse – med angivelse av hvilke faktiske forhold som er lagt til grunn og de hovedhensyn som har gjort seg gjeldende i skjønnsutøvelsen (både ved valg av type tjeneste og nærmere utforming og omfang)
- Underretning til parter om vedtak og begrunnelse, med informasjon om rettigheter i forbindelse med klagebehandling (rett til å se dokumenter, klagerett og fremgangsmåte ved klage, rett til fri rettshjelp, rett til dekning av advokatutgifter i klagesak, retten til å be om utsatt iverksetting ved endring / reduksjon i tilbud osv.)
- Klagerett

Klage

Fylkesmannen blir nå felles klageinstans for både helse- og omsorgstjenester. Helsetilsynet i fylket – som tidligere behandlet klager om helsetjenester – forsvinner som klageinstans.

Klagefrist vil være 4 uker (mot tidligere 3 uker etter sosialtjenesteloven).

Som tidligere skal en klage først behandles av kommunen, som videresender klagesaken til Fylkesmannen dersom ikke kommunen selv tar klagen til følge.

Når Fylkesmannen behandler en klagesak, foreligger – som tidligere – følgende alternative utfall:

- Klagen tas ikke til følge – kommunens vedtak stadfestes
- Klagen tas til følge – og påklaget vedtak oppheves og sendes tilbake til ny behandling
- Klagen tas til følge – og Fylkesmannen fatter selv nytt realitetsvedtak i saken.

Advokat Petter Kramås

Utdrag fra årsmeldinger

En del av NFUs fylkeslag har sendt inn sine årsmeldinger for 2011. I notisene nedenfor har vi gjengitt litt av det som kommer fram i noen av dem som kan være av felles interesse.

Oslo

Styret i NFU Oslo fylkeslag fikk arbeidet med flere saksområder enn tidligere i 2011 – ikke minst takket være sin lønnede sekretær. Stikkord var helse- og saksaker, universell utforming, opplæring og utdanning, transport og bolig. Styret har spesielt hatt fokus på TT-transport og bolig.

Fylkeslaget skal feire sitt 30 års-jubileum i 2013.

Troms

NFU Troms fylkeslag arrangerte lokallagsledersamling med god deltagelse. Styret mener at slike samlinger fungerer positivt med tanke på å drøfte NFUs vedekter, utveksle erfaringer, drive utviklingsarbeid og ikke minst bli kjent med tillitsvalgte i andre lokallag.

Styret oppfordrer lokallagene til å følge med på "ståa" i egen kommune. Det gjelder spesielt i forhold til boligtilbud for å unngå for store boliggettoer og segregerte skoletilbud.

Fylkeslaget er et av de utvalgte områdene i landet som er med i STERK-prosjektet om utvikling av pårørendeskole med tema aldring og utviklingshemning. Det vil bli utarbeidet en egen rapport om dette prosjektet.

Habiliteringsenheten ved Lærings- og mestringssenteret ved sykehuset i Harstad har gjennomført kurset "Å flytte hjemmefra". Det er bygget på et opplegg som NFU Troms fylkeslag var med på å utforme for noen år siden.

Idrett er et viktig satsingsområde for fylkeslaget. Norges Idrettsforbund, idrett for funksjonshemmede gjennomfører årlige aktiviteter for idrettsutøvere i Nord-Norge.

Rogaland

Kurs for foreldre i tilknytning til årsmøtet, lokallagssamling og kurs for unge voksne med utviklingshemning var blant aktivitetene i NFU Rogaland fylkeslag i 2011 som ved årsskiftet hadde 17 lokallag.

Aktivitetene i fjor var i stor grad knyttet til idrett og bolig. Superlekene i Stavanger som gjennomføres med idrettsbevegelsen som arrangør, er blitt en suksess og ser ut til å ha blitt et fast arrangement. Det er i tillegg startet opp flere aktiviteter organisert gjennom de ordinære idrettslagene.

Medgangen på idrettsfeltet har derimot ikke smittet over på boligområdet. Køen av personer med utviklingshemning som venter på egen bolig er ikke blitt indre. Muligheten for å etablere seg i selveid bolig er heller ikke blitt større.

Styret skriver at det kanskje mest gledelige som skjedde var at Likestillings- og diskrimineringsombudet uttalte at Stavanger kommune diskriminerte Dag Olav Stensland da han ble fratatt sin selvbyggertomt. Saken endte med at han fikk en erstatningstomt. Husbyggingen er som vi viste i forrige utgave av SFA (2/12) endelig kommet i gang. Nå ser fylkeslaget med spenning fram til den dagen Dag Olav ber om tjenester i eget hjem. Institusjonstankegangen står sterkt i Rogaland, heter det i fylkeslagets årsmelding.

I denne perioden har SAFO-organisasjonene i Rogaland gått sammen for å sikre representasjon i de kommunale rådene. - Vi burde ha et godt grunnlag for å ta opp saker på et tidlig tidspunkt. Med en stadig økende medlemsmasse, god representasjon i kommunale råd og til tider stort mediafokus bør forholdene ligge

vel til rette for å yte mer innflytelse en vi noen gang tidligere har maktet, heter det ellers i årsmeldingen fra NFU Rogaland fylkeslag.

Hordaland

Eksempler på saker som NFU Hordaland arbeidet med i fjor var årsmøtet, kultursamling, tillitsmannssamling, likemannskurs, likemannssamling og deltagelse i SAFO. Fylkeslaget støttet opp lokallagene i saker som blant annet var knyttet til boligbygging, avlastning og andre tjenester.

Det har i følge årsmeldingen også vært gjennomført seks studieringer i musikk, drama, media, kommunikasjon og data, kunst og håndverk.

Vest-Agder

I sitt arbeidsprogram for 2012 heter det blant annet at NFU Vest-Agder fylkeslag skal holde seminar om bolig og det å være ung og ha utviklingshemning. Det skal arrangeres møte med Pasient og brukerombudet, medlemmene skal skoleres i tillegg til at det skal arrangeres brann- og førstehjelpskurs for medlemmer med utviklingshemning.

Styret ønsker et nærmere samarbeid med NFU Aust-Agder om et organisasjonskurs til høsten, et workshop-arrangement i forbindelse med stortingsvalget og fagdag om samhandlingsreformen og den nye vergemålsloven.

Østfold

NFU Regionlag i Østfold fikk i fjor mange henvendelser fra medlemmer og brukere om rettigheter og hvordan de sistnevnte blir møtt i boligene, av hjelpeapparatet og av offentlige instanser.

Regionlagets kontakt med fylkesman-

nen i Østfold ble gjenopptatt i 2011. Et av temaene som ble tatt opp var journal-skriving i boliger. Samarbeidet med fylkesmannen skal fortsette. Styret får ellers henvendelser fra medlemmer som opplever store problemer i sitt møte med kommunale instanser og ansatte i boliger – og som heller ikke får gehør for sine rettigheter.

I Sarpsborg har regionlaget bistått foreldre for å få til et godt botilbud for en del personer med utviklingshemning. I Fredrikstad har det vært flere enkeltsaker. Regionlaget får meldinger om bygging av boliger i Østfold, men ofte ikke på planleggingsstadiet slik at det blir mulig å komme med innsigelser. Kommunene gjør dessuten som de vil, og bygger store enheter, skriver regionlaget i sin årsmelding.

Aust-Agder

NFU Aust-Agder fylkeslag har hatt et nært samarbeid med SAFO for å få representanter fra NFU til å sitte i de kommunale rådene for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Lokallagene er nå representert i 9 av 15 kommuner.

Styret avslutter årsmeldingen for 2011 med følgende oppfordring:

”Det vil bli en tøff tid for fylkeslaget og lokallagene fremover. Ansvarsreformen er kommet på dagsorden igjen på Stortinget. Det er lokallagene og fylkeslagets oppgave å få denne på dagsorden også i kommunene. Nye lover og forskrifter vil komme i årene fremover. Det er viktig å formidle disse videre til medlemmer og politikere. Det er viktig at NFU fungerer som vakt-hund for det som skjer og støtter opp om medlemmenes rettigheter. Det er viktig at forbundets prinsipper legges til grunn i dette arbeidet”, heter det i NFU Aust-Agder fylkeslags årsmelding.

Møre og Romsdal

Reduksjon i tjenestetilbudet og dårligere kvalitet på tjenester er en gjenganger i flere kommuner i Møre og Romsdal. Fylkeslaget er representert i en arbeidsgruppe som skal bedre tjenestetilbudet ved Grunden bofellesskap i Kristiansund som har vært omtalt i flere tidligere utgaver av Samfunn

for alle. Her skal ressursene økes, og det ligger til rette for en positiv utvikling.

Den årlige Kulturhelgen ble tradisjonen tro gjennomført i Molde med stor deltakelse, mye glede og strålende vær. Med 180 påmeldte kursdeltakere ble noen kurs fulltegnet før påmeldingsfristen var ute.

Buskerud

”Venner, fritid/foto” var tittelen på en meget vellykket samling for medlemmer med utviklingshemning i NFU Buskerud fylkeslag i fjor. I likhet med andre fylkeslag inviterte også NFU Buskerud til et møte med professor Jan Tøssebro om ”Levekårene for utviklingshemmede – går utviklingen i feil retning?”. Stortingsrepresentanter fra Buskerud og Vestfold ble invitert, men det var kun Lise Christoffersen (Ap) som møtte fram.

Vestfold

Det ser ut til at medlemstallet vil stige noe fremover – ikke minst på grunn av flere vellykkede likemanns- og kursaktiviteter. Den tydelig negative utviklingen i boligspørsmålet og tjenesteytingen i kommunene gjør at kurs- og likemannsarbeidet nå er omfattet av mye større interesse.

Ovennevnte er hentet fra årsmeldingen til NFU Vestfold fylkeslag. Som er representert i brukerutvalget i Sykehuset i Vestfold gjennom SAFO. Brukerutvalget er nå sterkt engasjert i arbeidet med pasientsikkerhet, kvaliteten i behandlingen og den nye samhandlingsreformen.

Lokallagsaktiviteten i fylket er overveide bra – med framgang i Larvik, Horten og Tønsberg, Nøtterøy og Tjøme. Også i Nordre Vestfold er det god aktivitet nå.

Sogn og Fjordane

Utenom årsmøtehelgen var det Kulturfestivalen, kurs for medlemmer med utviklingshemning, familiehelg, Aktiv i egen organisasjon og samling for tillitsvalgte som det ble brukt mest tid på i NFU Sogn og Fjordane i 2011. – God oppslutning om arrangementene våre inspirasjon til å fortsette, heter det i fylkeslagets årsmelding.

Politikerne sa til slutt nei til kvinnekollektiv i den gamle prestegården. (Foto: Samfunn for alle)

Politiker-nei til kvinnekollektiv

Lødingen kommune i Nordland har siden i fjor høst leidd en gammel prestegård i bygda for å bruke den til et kollektiv for kvinner med utviklingshemning. Nå vil de folkevalgte ikke lenger bruke penger til dette formålet som har kostet kommunen 16 000 kroner i måneden.

Det planlagte kvinnekollektivet skapte sterke reaksjoner i NFU sentralt. NFU Lødingen mobiliserte også til kamp mot prosjektet i samarbeid med det kommunale rådet for mennesker med funksjonsevne. Også SFA brakte en omfattende reportasje om saken – som blant annet viste at de fem kvinnene ved å flytte inn i prestegården ville få et voksenliv med til dels små egne rom, felles oppholdsrom og felles kjøkken – i tillegg til at flere måtte dele bad. Og til slutt satt fylkesmannen i Nordland også foten ned i februar i år med henvisning til at prosjektet er i strid med ansvarsreformens intensjoner.

Leder av NFU Lødingen lokallag, Jan Solheim, er fornøyd. – Vi har ventet lenge på at politikerne skulle fatte dette vedtaket – og det er godt at det endelig kommer, sier han i en kommentar til Samfunn for alle. Nå vil han invitere de fem kvinnene og deres pårørende til et møte for å diskutere alternative boligløsninger.

Grand Prix

I disse dager reiser Alfheim Rockers til Irland, som Norges deltakere i Grand Prix for mennesker med utviklingshemning.

– Det er så stort at vi kan nesten ikke beskrive det, sier Kirsti Heim som er vokalist i bandet til NRK Nordnytt. Les mer på www.nfunorge.org

Mestringskonferanse

Sørlandet kompetansesenter og Universitetet i Agder inviterer til Mestringskonferansen 2012 i Kristiansand 13.-14. september.

Påmeldingsskjema og program er lagt ut på www.statped.no

Karlstad-modellen

Ups and Downs Østfold inviterte til sommerkurs i Karlstad-modellen nylig. Temaet var "Språkutvikling for alle". Målgruppe var barn med språkvan-
sker og deres nettverk. Målet var at man gjennom kurset skulle utvikle forslag til og kunnskap om konkrete øvelser og materiell innen de fire områdene språkbruk, begrepstrening, grammatikk og taletrening. Les mer på www.nnds.no

Språkutvikling

Statped Nord har ifølge Statpeds magasin "Rom for læring" gjennomført et større prosjekt for å kartlegge kompetanse, tjenesteyting og behov innen området språk-, tale- og kommunikasjonsvansker i Nord-Norge. I prosjektet har man lagt spesiell vekt på alternativ og
supplerende kommunikasjon (ASK), og foreslår framtidig organisering av tjenester og utvikling i Statped. Prosjektrapporten finner du på www.statped.no/nord

Kulturhelgen

Kulturutvalget i NFU Møre og Romsdal fylkeslag er i full gang med planlegging av årets kulturhelg, som går av stabelen 7. til 9. september i Molde.

I år blir det to ulike kurs i musikkaktiviteter og improvisasjon, opplevelsedag på Skaret, Romsdalsmuseet og med Heimevernet i tillegg til kurs i bowling, fotball, linedance, fotografering og maling.

Invitasjonen legges inn på NFU sine nettsider når den er klar. På grunn av stor deltakelse er aldersgrensen satt til 13 år og eldre. Invitasjonen forventes å være klar i månedsskiftet juni-juli. Dette årlige arrangementet er et av landets største kurs- og kulturhelg for mennesker med utviklingshemning. Det har vært arrangert i sin nåværende form siden 1994.

Lesebrett

Statped Nord er i startfasen med utprøving av nettbrett for elever med vansker innenfor autismespektret og utviklingshemning. Her jobbes det med å tilrettelegge nettbrettet for opplæring ved bruk av sosiale historier, språk og begrepslæring, matematikk, digitale bøker med opplest tale m.m.

Les mer på www.statped.no/nord

Informasjonsfolder

I forbindelse med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets i alt fem regionale konferanser "Mennesker med utviklingshemning skal heller ikke diskrimineres" har Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet utarbeidet en informasjonsfolder. Her kan man lese om noen av temaområdene som debatteres på konferansene – som for eksempel intervjuer med representanter for helse- og omsorgs-, bolig og justis-sektoren supplert med fakta og informasjon om tjenester og rettigheter av betydning for utviklingshemmede. En del av heftet er viet informasjon om den nye vergemålsloven og hvilke konsekvenser den får.

Arbeid med bistand

Arbeidsgiverforeningen for vekstbedriftene ASVL arrangerer årets konferanse om Arbeid med bistand i Oslo i dagene fra 6. – 8. november. Les mer på www.asvl.no

Hjelpevergeordningen

I siste nummer av Fontene (5/12) har spesialpsykolog Børge Holden ved habiliteringstjenesten i Hedmark og Stavanger kommune skrevet en kronikk om utviklingshemmede som umyndiggjøres. Han viser blant annet til at hjelpevergeordningen ofte praktiseres feil og at mange med lett utviklingshemning i praksis dermed blir mer eller mindre umyndiggjort.

Du kan lese kronikken i sin helhet på www.fontene.no der hele bladet er lagt ut og kan leses – aldeles gratis.

De andre?

Studenter ved Kunsthøgskolen i Oslo innen visuell kommunikasjon, interiørarkitektur og møbeldesign utfordret nylig begrepet universell utforming gjennom en utstilling i Barne- likestilling- og inkluderingsdepartementets foaje i Akersgata. De ønsket å bevisstgjøre de besøkende om betydningen av sanseopplevelser i omgivelsene og skape refleksjon rundt hvem som trenger universell utforming.

Dette var en visuell kommentar som ikke ga noen endelige svar. Med sine ulike virkemidler stilte studentene i stedet spørsmål om hvorvidt universell utforming gjelder oss alle.

SFA var innom utstillingen mens den var i ferd med å bli montert. Uheldigvis skulle den bare stå i 10 dager. Den fortjente flere.

Virtuell læring

Samordningsrådet (SOR) har tatt initiativ til internasjonalt samarbeid om å videreutvikle e-læringskonseptet Mangfold og muligheter.

Sammen med Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin (NST) og Birmingham City University planlegges e-læringsamarbeid mellom flere europeiske land. Ved Birmingham City University er det utviklet virtuell bolig for personer med utviklingshemning. Studenter i vernepleie (learning disability nurses) beveger seg fra rom til rom og møter mennesker, utfordringer og muligheter de skal forholde seg til. Kulissene og rekvisitter er datategnet, men menneskene er ekte (skuespillere). Video-klipp av hva som skjer før og etter tjenesteyteres alternative valg for håndtering av utfordringer digitaliseres inn i den virtuelle verden.

Les mer om samarbeidet på www.samordningsradet.no

Roboter

Hvorfor ta treårig utdanning for å gjøre husarbeid? I Vest Agder står roboter og automater oppmarsjert for å frigjøre vernepleiere til miljøterapi.

I en tankevekkende reportasje i Fontene 5/12 kan du lese om samarbeidsprosjektet "Lenger i eget liv" som er startet i samarbeid mellom kommunene i Vest-Agder. Her kan man ha funnet en oppskrift på hvordan vernepleiere kan få brukt mest mulig av arbeidstiden til miljøterapi. Se www.fontene.no

Inkludering

Universitetsforlaget har nylig utgitt boka "Inkludering – Perspektiver i barnehagefaglig praksis" med Anne-Lise Arnesen som redaktør.

Boka viser hva inkludering kan være sett fra ulike perspektiver – politiske, institusjonelle, etiske og relasjonelle.

ISBN-nummeret er 978-82-15-01927-7

Psykose

Nye nasjonale faglige retningslinjer for utredning, behandling og oppfølging av psykoselidelser er på høring. Mennesker med utviklingshemning er ikke glemt. glemt. - Helsedirektoratet har de siste årene gjennomgående vært flinke til eksplisitt fange opp også denne gruppen i serien av retningslinjer, skriver SOR på sin nettside www.samordningsradet.no <<http://www.samordningsradet.no>>

Omsorg

Fagenheten Utviklingshemning og aldring ønsker å sette fokus på omsorg ved livets siste dager og timer i hjemmet til personer med utviklingshemning. Det skjer med en konferanse i Oslo 11. oktober. Temaer som blir belyst her vil være: Hva må til av ressurser for å tilrettelegge for en verdig død? Hvilken kompetanse finnes i kommunen? Hvilke behov er det for opplæring, veiledning og støtte? Hvordan takle sorg og den vanskelige samtalen?

Interesserte kan klikke seg inn på www.nfunorge.org der konferansen står oppført i Kalenderen.

 <i>Akershus</i>	LIER RØRSENTER AS Vebjørnsv. 1C, 3400 Lier Tlf: 32 24 45 50 www.lierrorsenter.no Bademiljø Svedbergs	 <i>Hedmark</i>	 <i>Rogaland</i>
 STATOIL Statoil E6 Berger Bølerveien 2016 Frogner Tlf: 630 00 630	Hønefoss Steam & Antirust Hofsveien 54, 3517 Hønefoss Kontaktperson: Freddy Vangen Tlf. 32 12 14 13 Fax: 32 12 13 99	 Løten kommune Kildeveien 1, 2340 Løten Tlf: 62 59 30 00 Fax: 62 59 30 01	 Norsk Protein - ledd i næringskjeden
 <i>Buskerud</i>	Enderud Rørservice AS 3359 Eggedal Tlf: 32 71 48 90 • støtter NFU lokalt •	 <i>Hordaland</i>	 SOLA KOMMUNE Sola Rådhus, 4050 Sola Sentralbord. 51 65 33 00 Fax. 51 65 62 40
 <i>Aas</i> • Norges eldste bryggeri •	Christensen Teppe & Tapet Håndverk Tollbugt. 16, Drammen • Tlf. 32 83 20 74 • Bruk oss, støtt NFU •	 FRAMO Frank Mohn AS	 <i>Vest-Agder</i>
Einars Bil og Deler as 3340 Åmot Tlf/Fax: 32 78 56 25 Mob: 926 38 915 www.einarsbil.no	Chic Frisørsalong 3360 Geithus Aase Marit og Helga Tlf. 32 78 03 04	 <i>Møre og Romsdal</i>	VENNESLA <i>Videregående Skole</i> Brandehelv.1, 4700 Vennesla Tlf: 38 15 24 00
 KIWI mini pris KJØP KJAPT, KJØP TRYGT, KJØP BILLIG Åmot • Strandgata	• avitruck as Trucker og løfteutstyr www.avitruck.no • Støtter NFU i Nedre Eiker	 ULSHAV www.ulshav.no	En stor takk til alle våre annonsører
Krokstad Rør AS 3055 Krokstadelva Tlf: 930 56 873 • støtter NFU arbeidet lokalt •	Lyseng Billakkering v/Trond Lyseng www.lyseng.no • Taksering • Oppretting • Lakkering	 BRUNSTAD® Brunstad A/S www.brunstad.no	 <i>Buskerud</i>
 elfag Askestad AAS Elektro AS Spikkestadv.118, 3430 Spikkestad Tlf: 31 29 07 99 Fax: 31 29 07 98	Nordsiden Renseri AS Ullevålsgt. 4, 3513 Hønefoss Tlf. 32 12 41 64 Mob: 901 83 513 Kontaktperson: Bjørn Goa	Island Offshore Management AS Ulsteinvik Tlf: 70 00 86 00	Parlock AS 3300 Hokksund www.parlock.no
 Vinn Industri Drammen AS støtter NFU-lokalt www.vinn-drammen.no Tlf: 32 21 08 60	Tangen Automasjon 3300 Hokksund Støtter NFU lokalt www.tangenautomasjon.no www.flisfyring.no	 LANGLO® :skaper løsninger 6200 Stranda Tlf: 70 26 86 00	Bråten Hyttebygg Tlf. 32 71 48 07 / 415 08 397 Vestbygda, 3359 Eggedal
SVIDAL MAXITAXI OG TURBILSERVICE 3430 Spikkestad Tlf: 93 21 77 70 www.svidal.no	 <i>Oppland</i>	Sletta Verft AS Mjosundet i Aure www.slettaverft.no E-post: kaare@slettaverft.no	 <i>Oppland</i>
 Røyken Kommune 3440 Røyken - Telefon 31 29 60 00 Vi støtter NFU lokalt	 MAXBO Valdres Byggsenter AS Tlf. 61 35 63 00	 <i>Sør-Trøndelag</i>	Hadeland Bil AS Tlf. 61 32 21 00 hadelandbil.no Roalinna 14, 2740 Roa
haarcompagniet <i>personlig opplevelse og inspirasjon</i>	Volvo Truck Center Gjøvik Lilleengv. 15, 2827 Hunndalen Tlf. 61 18 88 50	B & B Entreprenør 7290 Støren www.bb-entreprenør.no Støtter NFU lokalt	Øiom Karosseri 3520 Jevnaker Tlf: 61 31 13 74
			Oppland Revisjon&Rådgivning Fåberggt.128, 2615 Lillehammer Tlf: 61 22 20 40 www.orr.no
			Lesja Vaskeri 2665 Lesja - Tlf. 61 24 34 69

Als Follo Bruckulleie

Postboks 573, 1401 Ski

Salg og utleie av:
Søppelcontainere, lagercontainere
Regnbuens gjenvinningsanlegg på Langhus
Mottak av: Papp, papir, glass,
trevirke, og jern
Tlf. 64 86 31 03 - Fax. 64 86 32 95

Vågå kommune

2680 Vågå

Tlf. 61 29 36 00

Fax. 61 29 36 01

TROMS fylkeskommune
ROMSSA fylkissuohkan

Besøk gjerne våre nettsider

www.tromsfylke.no

Maskinentreprenør

Trygve Knutslid

Liebakkvn.11
3825 Lunde

Tlf: 35 94 76 41

Mob: 991 51 858

Støtter NFU

STJØRDAL KOMMUNE

Kjøpmannsgt. 9
7500 Stjørdal

Tlf. 74 83 35 00

Fax. 74 83 35 99

www.stjordal.no

Sunndalsvn. 14, 6600 Sunndalsøra

Senterkontor: 71 69 29 31

Støtter NFU arbeidet lokalt

**Vi fører mange typer
tekniske hjelpemidler**

EuroContact Norge as

Øvre Flatåsv 18,
7079 Flatåsen

Tlf: 72 59 42 40

Fax: 72 59 42 41

HOVRUD

MASKIN

Mob: 481 33 000

INTER-SUN A.S.

Verkstedvn. 8 P.Boks 104
1401 Ski

nicole

DAMEKLÆR

Tlf. 64 85 53 00

Fax. 64 87 56 06

NorDan®

NorDan AS

Skansen, 2670 Otta

Tlf: 51 40 40 00

www.nordan.no

Jan Ivar Bakka
3055 Krokstadelva

Tlf. 476 83 385

www.jib-service.no

Elektronikk, pneumatikk, hydraulikk og mekanikk

Lomper Lefser Møljebrød

Teglverksveien.67, 3057 Solbergelva

Tlf: 32 23 60 60

7 og 16 tonns beltegravere og

masseforflytningsutstyr!

Maskinentreprenør

MORTEN FOSSEN

Alt innen: Graving,

Sprengning og masseforflytning

Kroksveien 6, 3050 Mjøndalen, Tlf. 32 87 94 09, Mob. 90 93 65 66

Hytte ved Rasensjøen

med 10 sengeplasser til leie

Med rullestolrampe

Nord-Odal lokallag av NFU

Tlf: 908 78 201

**Medi
Buskerud®**

Telefon 32 80 80 80

Her treffer du
sykepleiere.

Oppgjørsavtale med
rikstrygdeverket

Helseartikler og hjelpemidler innen
inkontins, stomi, diabetesutstyr,
brystproteser og ernæring.

www.medi.no

Erik Børresens allé 9, 3015 Drammen

Fax. 32 80 80 89

Hadelands største bakeri

HADELANDSBAKERIET

Jaren. Tlf. 61 32 81 38

Konditoriet Gran Tlf: 61 33 18 70

Tømmertransport
Helge Staum

2760 Brandbu

Tlf: 90 10 16 39

BYGGMAKKER

Ski Bygg

Tlf: 64 85 46 00

 Tromsø kommune

INFORMASJON OM KOMMUNEN
FINNER DU PÅ
www.tromso.kommune.no

frantz.no

RICHARDS
Graveservice

NO 987884037 MVA

Tlf. 90 96 89 87
3766 Sannidal

GRAVING - TRANSPORT - SPRENGNING

Toyota Hadeland

Roa, tlf. 61 32 47 70 www.toyotabil.no

MKS

Modum Karosserisenter

Oppretting og lakkering

Industriveien 38, 3340 Åmot

Mob: 977 21 115

Valhovds Bilomsetning

Godt utvalg av flerbruksbiler inntil 9 sitteplasser.

Har også utvalg i rullestolbiler/ handikapbiler

2870 Dokka Tlf: 932 23 831 www.valhovd.no

Lilleåsgata 1
3340 Åmot

Tlf: 32 78 25 07

Mob: 482 15 555

HAR DU LØNSKEDE GJESTER

LA OSS SJEKKE!

VI KAN SKADEDYRBEKJEMPELSE

TLF 412 01 368

Adresse: Gardhammertoppen, 22, 3534 Sokna
Telefon: 41 20 13 68
E-post: atle-hjo@online.no

J.A.H
Skadedyrkontroll

Elstøen
Gartneri AS

• Salatgartneriet på
Røyse/Hole.

Elstøen, 3530 Røyse

Tlf. 32 16 18 00

www.elstoen.no

Sigdal Kjøkken as

3358 Nedre Eggedal

Tlf. 32 71 40 00

Fax. 32 71 38 41

www.sigdal.com

• Støtter lokalt NFU arbeid •

Riktige fritidssko tar vare på helsa!

Vår tverrfaglige kompetanse sikrer deg riktig fottøy for et aktivt liv og gode opplevelser!

Raymond
Tekniker

Elisabeth
Skoansv./Butikk

Ingvild
Skomaker/tekniker

Kåre Martin
Ortopedingeniør

Malin
Butikkmedarbeider

Butikken vår finner du ved Trekanten - mellom Autoparts og Kid Interiør

Adr. Gidsken Jakobsens vei 32
Tlf: 75 50 74 20
Web: www.ocn.no

ORTOCARE
NORDLAND
Medlem av Ortoarekjeden

Kompetanse og kvalitet = Gode opplevelser!

Pacer Gåstol gjør det mulig å komme opp å gå!

For mer informasjon og demo ta kontakt med oss

Telefon 51 58 87 81 / 915 72 071

e-post: at@ronda.no

www.ronda.no

Nite Stavanger AS **ronda**
Alarm - kommunikasjon hjelpemidler

AKTIV ORTOPEDI

Ortopedisk verksted i Nord

Vi produserer, reparerer og leverer:

Proteser *Ortoser *Fotsenger

*Korsetter/Brokband

*Skoinnlegg *Skotøy/ortopediske sko

*Løplab/ganganalyse

*Fysioterapi/Fysikalsk behandling

Aktiv Ortopedi AS

Avd. Tromsø...: Tlf. 77 60 00 22

Avd. Harstad...: Tlf. 77 00 57 00

Avd. Alta.....: Tlf. 77 60 00 22

Avd. Narvik...: Tlf. 77 00 57 00

Avd. Finnsnes: Tlf. 77 60 00 22

e-post: post@aktivortopedi.no

www.aktivortopedi.no

177

www.ostfold-kollektiv.no

Ruteopplysning for Østfold

Informasjon om busstilbudet finner du på www.ostfold-kollektiv.no eller ring tlf 177. Telefonen er betjent mandag-fredag 7-21, lørdag 9-19 og søndag 13-20.

 Østfold kollektivtrafikk

Butikk

Buttons i to varianter:
Liten kr 3,- Stor kr 5,-

Tallerken (porselen)
kr 130,-

kr 100,- kr 150,-
Bøker om veien frem
til egen bolig

Handlevognsmynt og
nøkkelring kr 25,-

Hodeplagg
(Maxi-lue – kan brukes på
mange måter) kr 30,-

Bordvimpel uten fot kr 150,-
NFU formidler salg av fot,
ca. kr 150,- i tillegg

Kursmappe kr 25,-

Handlenett kr 30,-

Klistremerker
6 merker per ark kr 6,-

Krus (porselen) kr 150,-

Pins kr 25,-

Refleksbånd kr 25,-

Pris per stk. kr 10,-
6 stk. kr 50,-

Nytt hefte: «Fokus på overganger mellom ulike skoleslag»

I heftet beskrives 12 overganger i skolesystemet, fra barnehage til arbeidsliv. Felles for alle eksemplene er at elevene, foreldrene og de involverte tjenesteyterne betrakter overgangen som vellykket. Alle elevene er inkludert i ordinær klasse, og de fleste har utviklingshemning av varierende grad. Noen av elevene har store fysiske funksjonsnedsettelse i tillegg. Antall sider: 104

Pris kr. 150,-

Butikk

Alle kurshefter 35,- kr per hefte (bortsett fra "Pengene mine"). Porto kommer i tillegg.

Pengene mine
kr. 75,-

Fra foreldrehjem
til eget hjem

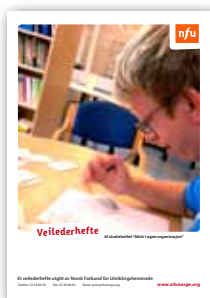
Kommunevalg

Stortingsval
(nynorsk)

NFU
– en organisasjon

Veilederhefte til
studieheftet "Aktiv i
egen organisasjon"

Aktiv i egen
organisasjon

NFUs
prinsipp-program

Vi og samfunnet
(nynorsk)

Tillitsvalgt i organi-
sasjonen NFU

Kursbevis kr. 10,-

Ledsagerhefte

Veileder til
kurslærer

Seksualitet
og samliv

Kroppen min
og følelsene mine

Bestill i dag

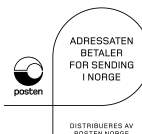
Bestilling _____

Navn _____

Adresse _____

Poststed _____

Du kan også bestille via telefon 22 39 60 50, e-postadresse post@nfunorge.org
eller bruk nettbutikken til NFU på www.nfunorge.org

DISTRIBUERES AV
POSTEN NORGE

Norsk Forbund
for Utviklingshemmede
Svarsending 1225
0090 Oslo

Nye Mustang

gir ekstra støtte

Lettkjørt og fleksibelt gåstativ for barn, leveres i fire størrelser.

Prisforhandlet i inneværende periode.

www.etac.no

etac
Skaper muligheter

emipo tv

Ledige jobber i tv!

Vi har ledige tv-jobber i Empo i Ski i Akershus.

Empo tv er Norges eneste tv-kanal for- og med mennesker med utviklingshemming. Du må derfor ha en utviklingshemming for å kunne søke.

Vi gir opplæring i journalistikk, tv-foto, lyd og enkel redigering.

PS! Du behøver ikke bo i Ski for å jobbe hos oss. Mange pendler fra andre kommuner.

For mer informasjon og søknadsskjema:
Ring 64 87 74 76 eller gå inn på

www.empotv.no

Kontakt oss

Forbundsleder

Jens Petter Gitlesen
41 10 13 42
jpg@nfunorge.org

Nestleder

Anita Tymi
75 52 44 66 / 95 88 49 62
atymi@online.no

Vidar Haagensen

63 01 26 30 / 93 42 08 38
post@vidar-haagensen.no

Greter Müller

52 72 67 26 / 41 51 89 97
jmmuller@broadpark.no

Ester Skreros

38 11 94 12 / 91 10 19 80
ester.skreros@gmail.no

Anne Jorun Økland

53 41 64 84 / 41 50 02 53
annejorun35@hotmail.com

Lillian Sundsdal

37 16 41 37 / 48 05 00 55
lilliansu56@gmail.com

Nasjonalt

Norsk Forbund for
Utviklingshemmede
Pb 8954 Youngstorget
0028 Oslo

Besøksadresse:
Youngstorget 2a, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
post@nfunorge.org

www.nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

c/o NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 OSLO
22 39 60 51
oslofylkeslag@nfunorge.org

NFU Akershus Fylkeslag

v/Tove-Britt Henriksen
Ignavn. 131
1912 ENEBAKK
64 92 62 53/90 83 93 80
tbh@bluezone.no

NFU Østfold regionlag

v/Jørn Nilsen
Stenrødveien 62
1784 HALDEN
69 18 59 23/95 23 23 30
jorn.nilsen@halden.net

NFU Hedmark fylkeslag

v/Inger Margrethe Pettersen
Stolvstadvegen 39
2360 RUDSHØGDA
62 35 53 60/905 12 356
ingermargrethep@hotmail.com

NFU Oppland Fylkeslag

v/Staale Stampeløkken
Hagehaugveien 2 A
2613 LILLEHAMMER
61 25 73 17/95 69 44 52
stastamp@gmail.com

NFU Buskerud Fylkeslag

v/Roar Høidal
Gustava Kiellands vei 3
3610 KONGSBERG
92 69 89 57
roar.hidal@ebnett.no

NFU Vestfold Fylkeslag

Pb 14
3276 SVARSTAD
92 02 89 38
nfu.vf@online.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Anny Andersen
Håkonsgt. 9 A
3660 RJUKAN
35 09 19 07/90 74 06 05
annyande@online.no

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Svein Karlsen
Måkeveien 15
4950 RISØR
37 15 01 75/90 59 88 69
sveikarl@online.no

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan G. Johannessen
Hannevik Terrasse 41
4613 KRISTIANSAND
38 03 00 14 / 91 79 41 76
jjohannessen@xstratanickel.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Støperigt. 34
4014 STAVANGER
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Postboks 26 Nygårdstangen
5838 BERGEN
56 14 31 58 / 99 23 00 78
post@nfuhordaland.no

NFU Sogn og Fjordane Fylkeslag

v/Gry Borghild Sætre
Angedalsv. 107
6800 FØRDE
57 82 47 75/90 94 93 16
eidahl@combitel.no

NFU Møre og Romsdal Fylkeslag

Postboks 7850 Spjelkavik
6022 ÅLESUND
70 15 10 30 / 46 91 08 40
mrfylkeslag@nfunorge.org

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

v/Nina Braadland
Høilivegen 3
7052 TRONDHEIM
73 53 42 22/47 05 54 07
nibraad@online.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Snorre Ness
Postboks 183
7801 NAMSOS
74 21 23 08 / 90 51 69 66
snorre.ness@hint.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48 / 91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms fylkeslag

v/Solveig Nylund
Fosslundveien 131
9304 VANGSVIK
90 10 12 25
sanylund@live.no

NFU Finnmark fylkeslag

v/Sigrid Sandbu
Mostadfeltet
9925 SVANVIK
41 52 65 09
sigrid-su@hotmail.com

Merkelige og intense broderier

Heldige er de som finner veien til kunstneren Audgunn Vilhelmsens separatutstilling "TO" med oljepasteller og broderier som varer fram til 24. juni på Galleri Lista fyr og i Vestagdermuseet Nordberg fort utenfor Farsund i Vest-Agder. Deretter skal den vises i Tingparken, Hægebostad kommune.

De to broderiene Med dyrene i hagen I og II i 70 x 80 cm format vises samtidig på Sørlandsutstillingen 2012 for Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. De som ennå ikke har sett den i Flekkefjord og Arendal får muligheten når den skal åpnes i Skien 18. august.

På disse broderibildene har den visuelt avanserte kunstneren brodert og brodert igjen og på den måten bygget opp tykke lag av tekstil. - "Broderiene er merkelige og intense med sikre intuitive komposisjoner, ladet med energi og liv", skrev Johan Otto Weisser.

Med dyrene i hagen I

Med oljepastell og med nål og tråd formidler Audgunn Vilhelmsen sin kompromissløse vilje til å kommunisere. Så godt gjør hun det at ord blir unødvendige – for motivene når oss.

Alfred Vaagsvold kan gi mer informasjon om kunstneren og hennes produksjon på telefon 95 18 35 18.

ADVOKATFIRMAET

HESTENES OG DRAMER Son AS

www.hestenesdramer.no

Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede:

- sosialtjenester (praktisk bistand, BPA, støttekontakt, omsorgslønn, avlastning, "tvangsflytte-saker")
- trygdeytelser (grunnstønad, hjelpestønad, stønad til bil mv),
- undervisning (spesialpedagogisk hjelp i barnehage og skole mv)
- arv og testament, verge / hjelpeverge, erstatning, arbeidsrett mv.

Ta gjerne kontakt! Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag.

Storgt 54 – 1555 Son Tlf: 64 95 04 14 Fax: 64 95 04 13

Advokat Kristin Kramås

kristin.kramaas@hestenesdramer.no
tlf: 918 85 984

Advokat Petter Kramås

petter.kramaas@hestenesdramer.no
tlf: 901 37 450

